

Crna Gora
Ministarstvo ljudskih i
manjinskih prava

Adresa: Bulevar Svetog Petra Cetinjskog 130,
81000 Podgorica, Crna Gora
tel: +382 20 234 197
www.gov.me/mmp

IZVJEŠTAJ O RAZVOJU I ZAŠTITI PRAVA MANJINSKIH NARODA I DRUGIH MANJINSKIH NACIONALNIH ZAJEDNICA U 2021. GODINI

Podgorica, jul 2022. godine

SADRŽAJ:

Re z i m e.....	6
1. Pravni i institucionalni okvir zaštite manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Crnoj Gori.....	7
1.1. Strategija manjinske politike.....	7
2. Institucionalni okvir zaštite manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica	9
2.1. Minsitarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava.....	9
2.2. Memorandumi o saradnji.....	11
2.3. Saradnja sa nevladinim organizacijama.....	11
2.4. Informacija o zastupljenosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u organima lokalne samouprave, privrednim društvima i javnim ustanovama čiji je osnivač Glavni grad, Prijestonica ili Opština	13
2.5. Nacionalna strategija rodne ravnopravnosti 2021- 2025. godine.....	13
2.6. Organizovanje Regionalne konferencije na temu višestruke diskriminacije lica sa invaliditetom.....	14
2.7. Unapređenje položaja romske i egipćanske populacije.....	14
2.8. Vjerske zajednice.....	16
3. Savjeti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.....	16
3.1. Nacionalni savjet Albanaca u Crnoj Gori.....	17
3.2. Srpski nacionalni savjet Crne Gore.....	18
3.3. Romski savjet u Crnoj Gori.....	20
3.4. Hrvatski savjet u Crnoj Gori.....	21
3.5. Bošnjačko vijeće u Crnoj Gori.....	24
3.6. Savjet Muslimanskog naroda u Crnoj Gori.....	26
4. Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava Crne Gore.....	27
5. Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore.....	40
5.1. Programi Centra za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore	40
6. Oblast zaštite prava.....	42
6.1. Obrazovanje	42
6.1.1. Dvojezična nastava na crnogorskom i albanskom jeziku	42
6.1.2. Nastava na albanskom jeziku	43
6.1.3. Obrazovanje RE populacije	43

7. Informisanje.....	44
7.1. Javni servis TVCG.....	44
7.2. Radio Crne Gore.....	45
8. Upotreba jezika i pisma	46
9. Učešće u javnom životu i politička participacija.....	47
10. Kultura.....	48
10.1. Kulturno-umjetničko stvaralaštvo.....	49
10.2. Kulturna baština	49
10.3. Kapitalne investicije i kreativne industrije	50
11. Razvojna i ekonomska politika.....	51
11.1. Izrada planskih dokumenata	51
12. Lokalna samouprava.....	52
12.1. Opština Bijelo Polje.....	52
12.2. Opština Gusinje.....	53
12.3. Opština Herceg Novi.....	54
12.4. Opština Rožaje.....	55
12.5. Opština Plav.....	55
12.6. Opština Pljevlja.....	56
12.7. Opština Petnjica.....	57
12.8. Opština Kotor	58
12.8.1. Romi/kinje i Egipćani/ke	58
12.8.2. Hrvatska nacionalna manjina	59
12.9. Opština Tivat	60
12.10. Opština Tuzi	62
12.11. Opština Ulcinj	63
12.12. Opština Bar.....	63

REZIME

Odredbom člana 38, stav 2 Zakona o manjinskim pravima i slobodama ("Službeni list Republike Crne Gore", br. 031/06, 051/06, 038/07, Službeni list Crne Gore", br. 002/11, 008/11, 031/17), predviđeno je da Vlada podnosi najmanje jednom godišnje Skupštini **Izveštaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica**. Osnovni cilj Izveštaja jeste da pruži prikaz o sprovođenju politike zaštite manjina, kako u normativnom dijelu, tako i po pojedinim oblastima društvenog života, značajnim za zaštitu manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2021. godini.

Ustavne i zakonske garancije zaštite manjinskih prava, jačanje postojećih institucija, usvojeni strateški dokumenti i njihovo sprovođenje, dokazi su čvrste garancije opredijeljenosti Vlade Crne Gore da manjinska pitanja rješava sa punom pažnjom i punom posvećenošću.

Crnu Goru vjekovno krasi suživot svih njenih građana/nki bez obzira na njihovu nacionalnu, etničku ili vjersku opredijeljenost. Ona je prepoznata u regionu ali i šire kao država koja kao svoje najveće bogatstvo njeguje svoju nacionalnu raznolikost, poštujući sve posebnosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

Crna Gora je odlučna na putu da zaštiti i promoviše ljudska prava svakog/e od 620 hiljada građana/ki ove države, što predstavlja najsvetliju zaostavštinu i za buduće generacije, jer samo tako može ostati primjer suživota svih svojih građana-nki. Ravnopravnost svih građana/ki Crne Gore predstavlja najvažniji dio korpusa ljudskih prava i predstavlja ključni faktor reformskih procesa koji podrazumijevaju unapređenje položaja manjina u svim oblastima privatnog i javnog života.

Ljudska prava i slobode u Crnoj Gori garantovani su Ustavom Crne Gore, brojnim potvrđenim međunarodnim ugovorima, kao i nacionalnim propisima koji su na snazi u Crnoj Gori. Ustav Crne Gore garantuje multietnički sklad, štiti osnovna načela ljudskih prava i sloboda, i garantuje zaštitu političkih, ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava. Takođe, Ustav garantuje i zaštitu seta posebnih manjinskih prava. Članom 79, pripadnicima/ama manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica jemče se prava i slobode koja mogu koristiti pojedinačno i u zajednici sa drugima.

U Izveštaju o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica za 2021. godinu sažete su najznačajnije aktivnosti državnih institucija i organa koji za cilj imaju očuvanje i unapređenje prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Crnoj Gori u oblasti: kulture, informisanja, obrazovanja, ekonomije, zapošljavanja, učešća u javnom životu i političke zastupljenosti, upotrebe jezika i pisma itd.

Takođe, **Izveštaj** sadrži ostvarene rezultati relevantnih institucija i organa koji su tokom 2021 godine u ovoj oblasti kao i unapređenje i očuvanje prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i to: Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava¹, Ministarstva prosvjete, kulture, nauke i sporta², Ministarstva unutrašnjih poslova, Ministarstva ekonomskog razvoja, Fonda

¹ U 2021. godini, Ministarstvo pravde i Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava su činili jedno ministarstvo;

² Takođe, u 2021. godini Ministarstvo prosvjete, kulture, nauke i sporta bilo je jedinstveno ministarstvo;

za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava, Centra za očuvanje i razvoj kulture manjina, Javnog servisa RTCG, svih šest konstituisanih nacionalnih savjeta manjinskih naroda ili drugih manjinskih nacionalnih zajednica, lokalnih samouprava (Opština) u kojima manjinski narodi ili druge manjinske nacionalne zajednice čine većinski ili značajan deo stanovništva.

Iako je 2021.godina bila izazovna, prvenstveno zbog globalne situacije sa pandemijom Covida 19, Vlada Crne Gore vodila je politiku baziranu na principima nediskriminacije i poštovanja manjinskih prava i to je iskazano kroz postojeći normativni i institucionalni okvir, ali i kroz implemantaciju istih.

Vlada Crne Gore baštini nacionalne, etničke i vjerske razlike u Crnoj Gori kao svoje najveće bogatstvo koje dopunjuju jedna drugu.

Izazovi koji su pred nama su izazovi koji su slični kao i u drugim multietničkim demokratijama. Međutim, za suživot nije potrebna borba samo jedne strane. Potrebna je spremnost i uključenost svih društvenih aktera, tako što će državne institucije svaki dan revnosno obavljati svoje zadatke u oblasti zaštite ali i promovisanja ljudskih i manjinskih prava. Takođe na ličnom nivou, da svako od nas počev od porodice, svakodnevno i ličnim primjerom promoviše vrijednosti multietičkog, multireligijskog i multikulturalnog društva, kao najvećeg bogatstva našeg društva i države Crne Gore.

1. Pravni i institucionalni okvir zaštite manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Crnoj Gori

Ustavom Crne Gore se promovišu, jačaju, unapređuju i štite osnovna ljudska i manjinska prava i slobode i potvrđuju se obaveze Crne Gore da poštuje međunarodne standarde u tom kontekstu. Pored nacionalnog zakonodavstva, kojim se garantuju poštovanje osnovnih ljudskih prava i sloboda, kao i prava manjina, Crna Gora je, odredbom člana 9 Ustava, utvrdila da su potvrđeni i objavljeni međunarodni ugovori i opšte prihvaćena pravila međunarodnog prava sastavni dio unutrašnjeg pravnog poretka, te da imaju primat nad domaćim zakonodavstvom i neposredno se primjenjuju kada odnose uređuju drugačije od unutrašnjeg zakonodavstva. Od pravnih instrumenata UN-a, to su: Pakt o građanskim i političkim pravima, sa oba fakultativna protokola, Pakt o socijalnim, ekonomskim i kulturnim pravima, kao i Međunarodna konvencija o eliminisanju svih oblika rasne diskriminacije. Od pravnih instrumenata Savjeta Evrope to su: Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Evropska socijalna povelja, Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina i Evropska povelja o regionalnim i manjinskim jezicima.

1.1. Strategija manjinske politike 2019-2023

U cilju očuvanja multikulturalnog bogatstva i daljeg unapređenja uslova života manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Crnoj Gori, Vlada Crne Gore je 4.7.2019. godine, donijela Strategiju manjinske politike 2019-2023, sa pratećim Akcionim planom za 2019-2020 godinu a Istekom roka na koji je prvi Akcioni plan donijet, pripremljen je novi Akcioni plan za period 2021-2022 godinu.

Saglasno članu 7 Zakona o manjinskim pravima i slobodama, Strategija manjinske politike predstavlja planski akt kojim Vlada Crne Gore definiše mjere za sprovođenje ovog zakona i unapređivanja uslova života manjina, unapređivanje mjera i aktivnosti, kao što su veća integracija manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u crnogorsko društvo. Strategijom je postavljen novi okvir za unapređenje postojećeg stanja.

Crna Gora je napravila značajne korake kako u postavljanju normativnog okvira, tako i prilikom implementacije pravnih propisa. Time je nastavljeno uvažavanje realnosti o multikulturalnom bogatstvu Crne Gore. Strateški ciljevi Strategije su:

- Unapređeno poštovanje principa multikulturalnosti i multietničnosti u obrazovnom sistemu Crne Gore u skladu sa međunarodnim i nacionalnim standardima, kroz dalje jačanje kapaciteta obrazovnih ustanova i primjene principa afirmativne akcije;
- Oснаžena duštveno-ekonomska integracija pripadnika/ca manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u crnogorskom društvu putem implemetacije postojećih normativnih rješenja i instrumenata zapošljavanje;
- Očuvana kulturno-istorijska baština manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica kao važan segment ukupnog kulturno-istorijskog nasljeđa Crne Gore;
- Obezbijeđeno autentično političko predstavljanje i participacija pripadnika/ca manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u političkom životu Crne Gore.

Strateški ciljevi čine set specifičnih mjera usmjerenih na podizanje nivoa svijesti manjina i opšte javnosti o statusu, pravima i obavezama manjina.

Da bi se ostvarili predmetni ciljevi, identifikovano je pet ključnih oblasti djelovanja: obrazovanje, zapošljavanje, kultura i identitet, politička participacija i specifične mjere.

U Strategiji su ugrađeni svi međunarodno-pravni standardi koji predviđaju institute priznavanja dodatnog seta prava manjinama i njihovim pripadnicima/ama, koje nazivamo afirmativnom akcijom, odnosno pozitivnom diskriminacijom. To su tzv. dodatna prava, koja se priznaju da bi se zaštitio identitet manjina i omogućila faktička ravnopravnost manjinskog stanovništva. U okviru svake od pobrojanih pet (5) oblasti, formulisani su strateški i operativni ciljevi i aktivnosti za ostvarenje tih ciljeva, uz prateće indikatore učinka i rezultata kojima se mjeri uspješnost njihovog sprovođenja i njihov doprinos ostvarivanju ciljeva Strategije.

U tom smislu, mjere predviđene Strategijom treba prije svega da obezbijede pravnu i faktičku zabranu bilo kakve diskriminacije i nejednakosti, odnosno da omoguće punu pravnu i faktičku jednakopravnost među svim članovima/icama društva i različitim društvenim grupama, posebno manjinama i manjinskim narodima. Jednakopravan tretman pripadnika/ca manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica nadalje i suštinski znači usvajanje i primjenu niza mjera pozitivne ili afirmativne akcije, u odnosu na pripadnike manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, jer se samo na taj način može postići stvarna i puna ravnopravnost i jednakopravnost svih građana i građanki Crne Gore.

Mjere predviđene predmetnom Strategijom takođe imaju za cilj da omoguće punu i stvarnu zaštitu, afirmaciju i unaprijeđenje jezika, kulture i identiteta svih pripadnika/ca manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica kao kolektiviteta, u najvećoj mogućoj mjeri, u skladu sa pomenutim međunarodno-pravnim standardima o zaštiti ljudskih i manjinskih prava. Integracija

pripadnika manjinskih naroda i zajednica u crnogorsku državu i društvo, ne samo da ne smije ići na uštrb njihove kulture i identiteta, već ona faktički nije moguća na drugi način osim kroz pozitivne mjere koje afirmišu i unapređuju identitet i kulturno stvaralaštvo manjinskih naroda.

Takođe, politička prava treba da omoguće pripadnicima/ama manjinskih naroda adekvatno učešće u vršenju vlasti i donošenju odluka, posebno onih koje se tiču manjina neposredno. Odgovarajućom zastupljenošću u svim granama vlasti, u lokalnoj samoupravi i učešćem u donošenju političkih odluka, pripadnici/e manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica preuzeće svoj dio odgovornosti kako za sopstveni razvoj i napredak, tako i za napredak i razvoj Crne Gore kao cjeline. U konačnom, politička participacija pripadnika/ca manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica će nesumnjivo dodatno osnažiti unutrašnji i međunarodni legitimitet Crne Gore kao nezavisne i demokratske države. Ostvarenje i primjena mjera predviđenih Strategijom omogućava uspostavljanje kvalitativno sadržajnijih odnosa sa susjednim državama, zasnovanih na punom povjerenju i razumijevanju. Integrisane i zaštićene manjine su suštinski most povezivanja i prijateljstva među susjednim državama, faktor političke, kulturne, ekonomske i svake druge saradnje, svojevrsna garancija da će se druga, eventualno sporna pitanja rješavati u duhu uzajamnog povjerenja i razumijevanja.

U tom kontekstu, Strategijom se ostvaruju i širi spoljnopolitički ciljevi, prije svega oni koji se tiču ispunjenja uslova iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa EU, kao i članskih obaveza iz Savjeta Evrope i OEBS-a.

2. Institucionalni okvir zaštite manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Crnoj Gori

U Crnoj Gori zaštitom prava i unapređenjem položaja manjina bavi se nekoliko veoma značajnih institucija, organa kao što su: Ministarstvo pravde, Ljudskih i manjinskih prava³, Odbor za ljudska prava i slobode (osnovan kao stalno radno tijelo u Skupštini Crne Gore), Zaštitnik ljudskih prava i sloboda koji takođe djeluje kao samostalna i nezavisna institucija, savjeti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava, Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina (CEKUM) i dr.

2.1. Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava⁴

Jedan od osnovnih ciljeva Ministarstva je puna integracija manjinskih naroda u društveni život uz dalje očuvanje i razvijanje njihove nacionalne i kulturne posebnosti, te unapređenje njihovih zakonskih prava i sloboda.

Strateški ciljevi predmetnog Ministarstva bili su orijentisani ka jačanju postojećih institucija i dosljedna implementacija zakonodavnog okvira čime će se u praksi omogućiti dalje unapređenje statusa manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u crnogorskom društvu.

³ Sadašnje Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava

⁴ Ibid

Vlada Crne Gore je, na predlog Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava⁵, na sjednicama održanim 1.7.2021. i 15. 7.2021. godine godine, usvojila:

- Informaciju o zastupljenosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u organima lokalne samouprave, privrednim društvima i javnim ustanovama, čiji je osnivač Glavni grad, Prijestonica ili Opština, kao i Izvještaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2020. godini.
- Akcioni plan za sprovođenje Strategije manjinske politike 2019-2023 za period 2021-2022 godina (AP).

Ukupan iznos planiranih finansijskih sredstava za realizaciju svih aktivnosti iz AP za 2021-2022 iznosio je 726.068,82 eura. Sredstva za realizaciju Akcionog plana su bila obezbjeđena kod nosilaca i/ili partnera aktivnosti. Ministarstvo je budžetom za 2021. godinu opredelilo 21.260,00 evra za realizaciju aktivnosti Direkcije za nacionalne i etničke manjine u čijoj nadležnosti je realizacija predmetnog Akcionog plana, s tim da je Direkcije za inkluziju Roma i Egipćana, koja takođe djeluje u okviru istog Ministarstva, realizovala nekoliko aktivnosti predviđenih Ap.

Ministarstvo je na osnovu Odluke o raspodjeli sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija u oblasti razvoja i unapređenja prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2021. godini, a u vezi sa Javnim konkursom „Afirmacija građanskog društva i promovisanje različitosti“, podržalo je finansiranje **19 projekata/programa NVO u ukupnom iznosu 249.790,64 eura** čija se realizacija očekuje tokom 2022. godine.

Shodno predviđenim aktivnostima iz AP za 2021-2022, Ministarstvo je 22.11.2021. godine organizovalo obuku za nastavnike/ce osnovnih i srednjih škola sa ciljem povećanja senzibilnosti i znanja istih iz oblasti zaštite prava pripadnika/ca manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

Nadalje, 29.11.2021. godine realizovan je okrugli sto na temu "Ujedinjeni u različitostima" za predstavnike/ce državnih institucija, lokalnih uprava, RTCG, sudstva i tužilaštva, nacionalnih savjeta i nevladinih organizacija.

U saradnji sa Upravom za kadrove otpočeo je proces prikupljanja podataka za realizaciju mjere iz Akcionog plana za 2021-2022 radi sprovođenja istraživanja o zastupljenosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u javnom servisu RTCG i drugim javnim emiterima. Istraživanje će biti finalizovano tokom 2022. godine.

Pokrenut je dijalog i održani sastanci sa nacionalnim savjetima.

U pogledu ispunjavanja međunarodnih obaveza, Ministarstvo je formiralo Radnu grupu za izradu Šestog periodičnog izvještaja o primjeni Evropske povelje o regionalnim i manjinskim jezicima i Četvrtog periodičnog izvještaja o primjeni Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina koje Crna Gora treba da dostavi Generalnom sekretaru Savjeta Evrope, do početka juna 2022. godine. Članovi/ce Radne grupe su predstavnici/e: šest savjeta manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, lokalnih samouprava - opština, gdje manjinski narodi i druge manjinske nacionalne zajednice su procentualno većinsko stanovništvo ili u značajnom broju, predstavnici/e

⁵ Ibid

ministarstva, Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava Crne Gore i Centra za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore.

Na osnovu člana 34 Zakona o manjinskim pravima i slobodama, Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava⁶ je u 2021. godini izvršilo upis u evidenciju savjeta: Bošnjačko vijeće u Crnoj Gori i Hrvatski savjet u Crnoj Gori. Tokom 2021. godine, Ministarstvo je dalo pozitivno mišljenje na zahtjeve za mišljenje na simbole Opštine Herceg Novi i Opštine Tuzi, shodno Zakonu o izboru, upotrebi i javnom isticanju nacionalnih simbola.

Važno je istaći da su neke aktivnosti koje je bilo planirano realizovati u drugoj polovini 2021. godine odložene zbog nedostatka finansijskih sredstava, odnosno zbog poštovanja mjera u cilju suzbijanja pandemije COVID19, ili su djelimično realizovane.

2.2. Memorandumi o saradnji

U cilju promovisanja, očuvanja i unapređenja prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, Ministarstvo je ranijih godina, potpisalo nekoliko značajnih Memoranduma o saradnji koji imaju za cilj sprovođenje, kontinuirano praćenje i implementaciju principa afirmativne akcije za pripadnike manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

Tokom 2021. godine, Ministarstvo je nastavilo sa aktivnostima u cilju praćenja mjera iz potpisanih Memoranduma sa državnim institucijama: Zavodom za statistiku Crne Gore, Univerzitetom Crne Gore, Upravom za kadrove, Policijskom akademijom, Unijom poslodavaca, kao i savjetima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

2.3. Saradnja sa nevladinim organizacijama

22.decembra 2021.godine, Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava⁷ na osnovu Odluke o raspodjeli sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija u oblasti razvoja i unapređenja prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2021. godini, a u vezi sa Javnim konkursom „Afirmacija građanskog društva i promovisanje različitosti“, podržalo je finansiranje 19 (devetnaest) projekata/programa, i to:

Redn i br.	Naziv nevladine organizacije	Naziv projekta/programa	Iznos dodjeljenih sredstava
1.	Centar za demokratiju i ljudska prava – CEDEM	Efikasnijim sistemom monitoring do bolje primjene normativnih propisa	14.955,00€
2.	Identitet	“Filantropijom do etničkog sklada i ravnopravnosti”	14.250,00€
3.	Građanska alijansa	Primjena manjinskih prava - refleksija multikulturalnosti Crne Gore	14.250,00€

⁶ Ibid

⁷ Ibid

4.	Zeleni polumjesec Rožaje	“Očuvanje multietničkog sklada i identiteta bošnjačke manjine u Crnoj Gori”	14.083,75€
5.	Centar za monitoring i istraživanje- CEMI	“Na putu do inkluzije RE populacije u sistem odlučivanja u Crnoj Gori”	13.835,80€
6.	Zenit plus Montenegro	“Egalitarno obrazovanje u službi ravnopravnosti pripadnika/ca manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica”	13.490,00€
7.	Centar kreativnih vještina	“Svi zajedno i ravnopravno”	14.202,50€
8.	Inicijativa mladih za ljudska prava - YIHR	Monitoring primjene međunarodnih standarda u oblasti primjene manjinskih prava u Crnoj Gori	13.615,40€
9.	“SISTEM”	“Ljepota različitosti”	14.183,50€
10.	“Koračajte sa nama – Phiren Amenca”	“Centar za edukaciju i kulturu Roma – CERK”	14.240,50€
11.	Građanski aktivizam	Crna Gora-bogatstvo različitosti	11.220,12€
12.	Bjelopoljski demokratski centar	“Ravnopravni u pravima – pravi put ka Evropi”	13.575,50€
13.	Savez za djecu i mlade - Kuća	“Postojim i ja”	14.155,00€
14.	Institut za pravne studije-IPLS	Pravo na jednakost nacionalnih manjina u praksi Zaštitinika ljudskih prava i sloboda Crne Gore	12.160,00€
15.	Novi horizonti	Interkulturalna komunikacija mladih: Izazovi i mogućnosti	12.187,32€
16.	Udruženje izdavača i knjižara Crne Gore	“Naučni skup građanska država i nacija, sekularna država i vjera”	11.628,00€
17.	Forum za razvoj demokratije	Do veće zastupljenosti manjinskih naroda u institucijama	11.647,00€
18.	“Institut za socijalnu i obrazovnu politiku”	“Škola multikulturalizma i interkulturalizma”	14.245,25€
19.	“Demokratski progres”	“Očuvanje kultursno-istorijske baštine Roma – Gelem, gelem, lungone dromensa”	7.866,00€

Direkcija za nacionalne i etničke manjine tokom 2021. godine, organizovala je redovne kvartalne sastanke sa nevladinim organizacijama (zbog epidemioloških mjera i zabrane okupljanja sastanci su bili organizovani preko Zoom platforme). Predstavnici Ministarstva su se rado odazvali online konferencijama sa temama koje se odnose na unapređenje prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Crnoj Gori, organizovani od strane nevladinih organizacija a u sklopu projekata koji su finansirani od strane predmetnog Ministarstva.

2.4. Informacija o zastupljenosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u organima lokalne samouprave, privrednim društvima i javnim ustanovama čiji je osnivač Glavni grad, Prijestonica ili Opština

Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava⁸ u saradnji sa Upravom za kadrove tokom 2021. godine, sprovelo je Istraživanje o zastupljenosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u javnom servisu RTCG i drugim javnim emiterima. Naime, Ustav Crne Gore u članu 79 tačka 10 jemči manjinama pravo na srazmjernu zastupljenost u javnim službama, organima državne vlasti i lokalne samouprave. Takođe, Zakon o državnim službenicima i namještenicima⁹ i Zakon o manjinskim pravima i slobodama daje iste garancije, kako u zakonodavnim tijelima, tako i u državnim organima i organima lokalne samouprave. Strategijom manjinske politike, kao izrazu političke volje Vlade Crne Gore za sveukupan odnos prema manjinskim zajednicama, ovo pitanje ima centralno mjesto. Ovakva potreba proizilazi i iz potreba i zahtjeva Evropske Unije.

Osnovni cilj sprovođenja istraživanja jeste prikupljanje podataka o nacionalnoj strukturi zaposlenih, kako bismo, u svom daljem radu, imali osnovu za sprovođenje pomenute ustavne i zakonske garancije. Zbog epidemioloških mjera, kasnilo se sa dostavljanjem relevantnih podataka.

2.5. Nacionalna strategija rodne ravnopravnosti 2021-2025. godine

Vlada Crne Gore je 30 jula 2021.godine, je donijela ***Nacionalnu strategiju rodne ravnopravnosti 2021-2025. godine*** sa ***Akcionim planom za 2021-2022. godinu*** i usvojila ***Završni izvještaj o sprovođenju Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti 2017-2021.godine***.

Nacionalna strategija rodne ravnopravnosti 2021-2025. godine sa Akcionim planom za 2021-2022. godine, četvrti je po redu nacionalni strateški dokument za rodnu ravnopravnost u Crnoj Gori, koja ima za cilj podizanje višeg nivoa rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori, kroz unapređenje primjene normativnog okvira i primjenu mjera kojima se jačaju kapaciteti institucionalnih mehanizama za sprovođenje zakonskih odredbi za zaštitu od diskriminacije, uspostavljanje efikasnije i efektivnije koordinacije, nadzora nad sprovođenjem i izvještavanje. Mjerama predmetne Strategije adresirana je i potreba za intenzivnijim uključivanjem svih aktera u društvu u rješavanje problema vezanih za diskriminaciju po osnovu pola i roda i osnaživanja žena i osoba drugačijih polnih i rodni identiteta, uključujući i pripadnice manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

Na osnovu analize stanja u oblasti rodne ravnopravnosti, a imajući u vidu opredjeljenje Crne Gore da izgradi državu i društvo u skladu sa nacionalnim i međunarodnim standardima ljudskih prava i rodne ravnopravnosti, pomenutom Strategijom želi se postići viši nivo rodne ravnopravnosti kroz sledeće operativne ciljeve:

1. Unaprijeđenje primjene postojećeg normativnog okvira za sprovođenje politike rodne ravnopravnosti i zaštitu od diskriminacije po osnovu pola i roda;
2. Unaprijeđenje politike u oblasti obrazovanja, kulture i medija kako bi se smanjio nivo stereotipa i predrasuda prema ženama i osobama drugačijih polnih i rodni identiteta;

⁸ Ibid

⁹ "Službeni list Crne Gore", br. 002/18 od 10.01.2018, 034/19 od 21.06.2019

3. Povećanje nivoa učešća žena i osoba drugačijih polnih i rodni identiteta u oblastima koje omogućavaju pristup prirodnim i društvenim resursima i dobiti od korišćenja resursa.

Realizacijom ciljeva predviđenih ovim dokumentom se doprinosi smanjenju diskriminacije prema ženama i osobama drugačijih rodni identiteta i promociji jednakosti u skladu sa načelima UN Konvencije o sprječavanju svih vidova diskriminacije žena i pune harmonizacije propisa sa Zakonom o rodnoj ravnopravnosti.

2.6. Organizovanje Regionalne konferencije na temu višestruke diskriminacije lica sa invaliditetom

Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava¹⁰ – Direktorat za zaštitu i jednakost lica sa invaliditetom je 17.12.2021 godine realizovalo Regionalnu konferenciju na temu *Sprečavanje višestruke diskriminacije lica sa invaliditetom*. Na konferenciji je istaknuto da višestruka i interseksijska diskriminacija osoba s oštećenjem sluha i govora i osoba sa mentalnim invaliditetom, koja se pored njihovog invaliditeta dešava i zbog manjinskog jezika koji koriste, odnosno njihovog zdravstvenog stanja. S obzirom na višestruku i interseksijsku diskriminaciju i nezaštićenost žena, djevojaka i djevojčica s invaliditetom, borba za njihovu ravnopravnost jedan je od prioriteta u narednom periodu. Takođe se govorilo i o istraživanju NVO *I MI Boke* među Romima i Albancima/kama s invaliditetom i njihovim porodicama, te konstatovano da je veoma teško doći do Romkinja i Albanci s invaliditetom. Cilj konferencije je bio razmjena znanja i iskustva u sprečavanju višestruke i višesekcijske diskriminacije lica sa invaliditetom. Na konferenciji je učestvovalo oko 30 učesnika/ca, predstavnika/ca institucija i organizacija lica sa invaliditetom, a organizovana je u hibridnom modelu.

2.7. Unapređenje položaja romske i egipćanske populacije

Vlada Crne Gore je 2. septembra 2021. godine, donijela Strategiju socijalne inkluzije Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2021–2025. godine sa Akcionim planom za 2021. godinu.

Uz podršku Savjeta za regionalnu saradnju 32 Romska naselja u Crnoj Gori je mapirano u 13 Opština u Crnoj Gori, Prijestonici Cetinje i Glavnom gradu Podgorica. Mapiranje je izvršeno na osnovu Regionalne metodologije za mapiranje stanovanja Roma koju je razvio Savjet za regionalnu saradnju (RCC). Podaci će se koristiti za rješavanje problema u oblasti stanovanja sa kojima se suočavaju građani romske i egipćanske zajednice, a takođe i prilikom pisanje IPA III projekata.

Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava - Direkcija za inkluziju Roma i Egipćana, realizovalo je sljedeće aktivnosti u cilju unapređenja položaja građana/građanki romske i egipćanske zajednice;

- u saradnji sa Crnogorskim narodnim pozorištem obilježen je 2. avgust, Međunarodni dan sjećanja na romske žrtve Holokausta gdje je upriličen prigodan događaj¹¹;

¹⁰ Sadašnje Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava

¹¹ <https://www.gov.me/clanak/obiljezen-medunarodni-dan-sjecanja-na-romske-zrtve-holokausta>

- u novembru dvodnevnu edukaciju na *temu Izvještavanje o Romima - doprinos medija u borbi protiv anticiganizma*. Edukaciji je prisustvovalo ukupno 16 novinara/ki iz štampanih i onlajn medija, kao i TV i radio stanica iz Crne Gore¹²;
- 26. oktobra održana je onlajn edukacija na temu *Društvena jednakost pripadnika romske i egipćanske zajednice - borba protiv anticiganizma* za predstavnike lokalnih samouprava, vaspitno-obrazovnih ustanova, centara za socijalni rad, centara i odjeljenja bezbjednosti i sektora granične policije. Na edukaciji je učestvovalo ukupno 55 učenika/ca¹³;
- 28. oktobra, onlajn edukacija na temu *Prepoznavanje i procesuiranje krivičnih djela počinjenih iz mržnje prema pripadnicima romske i egipćanske zajednice, sa posebnim fokusom na primjenu čl. 42a Krivičnog zakonika Crne Gore* „za sudije i državne tužioce u Crnoj Gori“¹⁴
- u Podgorici je uz podršku Savjeta za regionalnu saradnju (RCC) organizovana Donatorska konferenciju o inkluziji Roma i Egipćana u Crnoj Gori u cilju obezbjeđivanja finansijskih sredstava za sprovođenje politika inkluzije Roma/Romkinja i Egipćana/Egipćanki u našoj zemlji;
- u sardnji sa Ministarstvom zdravlja, Crvenim krstom Crne Gore i Romskim savjetom organizovao je posebnu akciju u Kampu Konik za vakcinaciju pripadnika romske i egipćanske populacije protiv Covida 19. gdje je vakcinisano preko 160 osoba u toku ove akcije;
- U skladu sa Odlukom broj 01-056/21-9824/152, dana 28. decembra 2021. godine zaključeni su Ugovori o realizaciji projekata/programa sa 21 (dvadesetjednom) nevladinom organizacijom. Ukupan iznos finansijskih sredstava koji je u decembru 2021. godine isplaćen nevladinim organizacijama za realizaciju 21 (dvadesetjednog) projekata/programa za 2021. godinu u oblasti zaštita i promovisanje ljudskih i manjinskih prava, zaštita prava Roma/Romkinja i Egipćana/nki 319.850,00 €. ¹⁵

Organizacija Help Hilfe zur Selbsthilfe sprovodi projekat u okviru kojeg su obučena 43 saradnika u socijalnoj inkluziji u oblasti zapošljavanja, socijalne i zdravstvene zaštite, a angažovano je njih 34 na 12 mjeseci. Saradnici su uključeni u rad institucija na lokalnom nivou (Biro za zapošljavanje, Centar za socijalnu zaštitu i Dom zdravlja) do sredine oktobra 2022. godine. Projekat se realizuju u okviru Sektorskog operativnog programa za zapošljavanje, obrazovanje i socijalnu politiku 2015-2017 (**SOPESS**), a isti finansira Evropska Unija uz nacionalno kofinansiranje iz Budžeta Crne Gore. Vrijednost projekta: 374.750,00 € EY + 66.132,35 € nacionalno kofinansiranje iz Budžeta Crne Gore kao i Učešće Help – Hilfe zur Selbsthilfe.

¹² <https://www.gov.me/clanak/odrzana-dvodnevna-edukacija-na-temu-izvjestavanje-o-romima-doprinos-medija-u-borbi-protiv-anticiganizma>

¹³ <https://www.gov.me/clanak/odrzana-onlajn-edukacija-drustvena-jednakost-pripadnika-romske-i-egipcanske-zajednice-borba-protiv-anticiganizma>

¹⁴ <https://www.gov.me/clanak/odrzana-onlajn-edukacija-za-sudije-i-drzavne-tuzioce>

¹⁵ <https://www.gov.me/clanak/odluka-o-raspodjeli-sredstava-za-finansiranje-projekata-programa-nevladinih-organizacija-u-oblasti-zastita-i-promovisanje-ljudskih-i-manjinskih-prava-zastita-prava-roma-romkinja-i-egipcana-e>

2.8. Vjerske zajednice

U proteklom periodu predstavnici/e Ministarstva prisustvovali su i odazvali se pozivima vjerskih zajednica za obilježavanje značajnih datuma. Takođe, Ministarstvo je organizovalo i održalo sastanke sa vjerskim zajednicama, a u cilju pružanja finansijske podrške i namjenske raspodjele materijalne pomoći vjerskim zajednicama u Crnoj Gori, na osnovu Zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica.

Direktorat za saradnju sa vjerskim zajednicama koji je unutar Ministarstva zadužen za vjerska pitanja, u 2021. godini, dodijelio je ukupno 194.000,00 eura i to:

R.br	Vjerske zajednice	Iznos sredstava
1.	Islamska zajednica u Crnoj Gori	40.084,81€
2.	Srpska pravoslavna crkva (Mitropolija crnogorsko-primorska i Eparhija budimljansko-nikšićka)	83.769,77€
3.	Crnogorska pravoslavna crkva	28.045,42€
4.	Katolička crkva (Kotorska biskupija i Barska nadbiskupija)	20.000,00€
5.	Jevrejska zajednica Crne Gore	18.000,00€
6.	Eparhija Podgoričko - dukljanska Pravoslavne crkve Crne Gore	4.100,00€
	UKUPNO:	194.000,00€

3.SAVJETI MANJINSKIH NARODA I DRUGIH MANJINSKIH NACIONALNIH ZAJEDNICA

Ustav Crne Gore, članom 79 pripadnicima/ama manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica jemči prava i slobode koja mogu koristiti pojedinačno i u zajednici sa drugima, kao i mogućnost formiranja savjeta za zaštitu i unapređenje posebnih prava (član 79 stav 1 tačka 13).

Nadalje, članom 33 Zakona o manjinskim pravima i slobodama se propisuje da se sredstva za finansiranje savjeta manjinskih naroda ili drugih manjinskih nacionalnih zajednica obezbjeđuju u Budžetu Crne Gore u iznosu od najmanje 0,05% tekućeg budžeta, dok u skladu sa Zakonom o Budžetu Crne Gore ista iznose 600.000,00 eura, tj. 100.000.00 eura po savjetu na godišnjem nivou.

Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava¹⁶ tokom 2021. godine, je nastavilo sa kontinuiranom saradnjom sa svim manjinskim savjetima u Crnoj Gori. Kako bi se unapredila manjinska prava, jedna od ključnih novina je da su Akcionim planom, po prvi put, na inicijativu Ministarstva, uvrštene aktivnosti savjeta manjinskih naroda, lokalnih samouprava i nevladinih organizacija. Tokom 2021. godine, predstavnici Ministarstva su prisustvovali na radnim sastancima

¹⁶ Ibid

manjinskih savjeta. Nastavljen je dijalog sa savjetima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Crnoj Gori. Istaknuta je spremnost Ministarstva da u partnerskom odnosu dalje doprinosi jačanju i unapređenju saradnje sa nacionalnim savjetima na pitanjima koja su od značaja za zaštitu prava i poboljšanje položaja manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

3.1. Nacionalni savjet Albanaca u Crnoj Gori

Nacionalni savjet Albanaca u Crnoj Gori je u 2021. godini svoj fokus djelovanja usmjerio na: obrazovanje na albanskom jeziku, upotrebu albanskog jezika u administraciji, informisanje na albanskom jeziku, upis studenata na univerzitetima u regionu gdje se nastava izvodi na albanskom jeziku (Republika Albanija, Republika Kosovo, Sjeverna Makedonija), zastupljenost pripadnika/ca albanske nacionalne manjine u državnim institucijama, jačanje nacionalnog i kulturnog identiteta.

I pored uticaja pandemije covid19, tokom 2021.godine, Nacionalni savjet je uspio da realizuje brojne aktivnosti od kojih izdvajamo: promociju knjiga albanskog autora Ridvan Dibra, dvodnevni *Trening za mlade lidere* održan u Ulcinju, izdavanje monografije *Albanski medicinski radnici u Crnoj Gori* koju je pripremio dr Gani Karamanaga.

Nadalje, povodom 28 novembra, predmetni Nacionalni savjet je obilježio *Dan Zastave* organizovanjem kulturne manifestacije i koncerta u Ulcinju. Najbitnija aktivnost za Nacionalni savjet Albanaca je bila otvaranje knjižare *Ulqini*, jedine u Crnoj Gori, sa knjigama na albanskom jeziku, što je realizovano uz finansijsku podršku Republike Albanije.

Nacionalni savjet, već osam godina za redom, na početku školske 2021/2022. godine štampao jedinstveni *Bukvar - Abecedarij (Abetare)* i podjelio školama u Crnoj Gori. Ovu aktivnost finansira Ministarstvo prosvjete, nauke, tehnologije i inovacije Republike Kosova. Takođe, Savjet u kontinuitetu informiše studente/kinje o upisnim rokovima i procedurama upisa na javnim univerzitetima Republike Albanije i Republike Kosovo.

Tokom 2021. godine, kao i obično, izvršeno je anketiranje albanskih maturanata/kinja u Crnoj Gori, vezano za njihove preferencije koje imaju za nastavak visokog školovanja. Anketiranje se vršilo online pomoću platforme posebno urađene na web-stranici Savjeta za maturante.

Nacionalni savjet je tokom 2021.g. dao mišljenje na izbor direktora škola u kojima se nastava vodi i na albanskom jeziku kao: O.Š. „Hajro Šahmanović“ – Plav, O.Š. „Marko Nuculović“, Štoj, Ulcinj, i JU Srednja mješovita škola „Bratstvo-jedinstvo“, Ulcinj.

Nacionalni savjet zajedno sa udruženjima, nevladinim sektorom i dr., organizovao i podržavao razne aktivnosti: promocija knjige *Hana (Mjesec)* autora Asllan Bisha, *Çinari i moçëm (Stari činari)* autora Gani Karamanaga; izdavanje književnih i naučnih djela Nikollë Berishaj *Gjurmë që (nuk) heshten (Tagovi koji „ne,, šute)*; Ismail Doda *Balada popullore të Shqiptarëve në Malin e Zi (Narodne balade albanska u Crnoj Gori)*; Ruzhdi Dervishi *Shërbimi hotelierik (Hotelska usluga)*; izdavanje školskog časopisa *Shkëndijat(Varnice)* Osnovne škole *Bedri Elezaga* Ulcinj; realizovao naučnu konferenciju *Shqiptarët në Malin e Zi gjatë tri dekadave të fundit (1990-2020) - Albanci u Crnoj Gori u zadnjih 3 dekada (1990-2020)* koju je organizovalo Udruženje *Art Club*; podržao je

komemorativno veče povodom prve godišnjice smrti predsjednika NVO-a *ORA* i aktivista Dritan Kurti, dao je podršku za realizaciju tradicionalne kulturne aktivnosti *Ora e Maleve* u Rožajama; u saradnji sa NVO *Maja e Karafililit* realizovana je tradicionalna kulturna manifestacija u Vusanje - Gusinje. Povodom 28 novembra – Dana zastave, Savjet je podržao okrugli sto na temu *Kulturno nasleđe Malesije, očuvanje i razvoj folklor*, održan u Tuzima, održao je izložbu sa arhivskim dokumentima istaknute ličnosti *Hasan Prishtina*.

Takođe, Savjet je podržao realizaciju sportskih aktivnosti mladih, učešće albanskih sportista na međunarodnim turnirima u karateu i dr. Predstavnici/ce Albanskog nacionalnog savjeta su učestvovali na brojnim manifestacijama, tribinama, okruglim stolovima, sa naznačenim temama o očuvanju i unapređenju prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Crnoj Gori, kao i u obilježavanju značajnih datuma iz istorije, kulture i tradicije Albanaca/ki.

Tokom 2021. god. Predstavnici NSA imali su brojne sastanke sa relevantnim domaćim i stranim partnerima radi unapređenja položaja Albanaca i Albanci i promovisanja albanske kulture, jezika i nasleđa.

3.2. Srpski nacionalni savjet Crne Gore

Srpski nacionalni savjet jedina je organizacija srpskog naroda registrovana kod Vlade Crne Gore sa namjerom da potrebe i probleme svog naroda rešava kroz institucije sistema. Uprkos brojnim teškoćama sa kojima se susretao proteklih godina, pa samim tim i u 2021. godini, Srpski nacionalni savjet u saradnji sa partnerskim organizacijama koje se bave zaštitom identiteta srpskog naroda u Crnoj Gori uspio je da realizuje niz izuzetno značajnih projekata, od vitalnog interesa za očuvanje srpskog nacionalnog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identita.

Srpski mediji u Crnoj Gori: portal *Srpske novine CG*, *Srpski radio*, magazin *Srpske novine* i *Srpska televizija* nastavili su planiranom dinamikom da objavljuju, odnosno emituju svoje sadržaje. Tokom 2021. godine objavljeno je 12 brojeva magazina *Srpske novine*, *Srpska televizija* je svakodnevno emitovala dvadesetčetverosatni program.

Kad je u pitanju izdavačka djelatnost, Srpski nacionalni savjet ima izuzetno razvijenu saradnju sa *Književnom zadrugom Srpskog narodnog vijeća*, kao jednim od najproduktivnijih i najnagrađivanijih izdavača na srpskom govornom području. U toku protekle godine, Književna zadruga u saradnji sa Srpskim nacionalnim savjetom štampala je više od 50 novih naslova.

Kad su u pitanju Nacionalni i vjerski praznici, Srpski nacionalni savjet je zajedno sa NVO koje se bave zaštitom i očuvanjem srpskog nacionalnog identiteta obilježio je sledeće datume:

6. i 7. januar – božićne svečanosti prigodnim akademijama u Podgorici, Pljevljima i Tivtu;

8. januar – Dan Mojškovačke bitke, manifestacijom u Mojkovcu i na Bojnoj njivi, kao i polaganjem vijenaca na spomenik serdaru Janku Vukotiću i spomenik palim junacima Mojškovačke bitke na Bojnoj njivi kod Mojkovca;

27. januar – Svetosavske svečanosti obilježene su prigodnim manifestacijama u Podgorici i Pljevljima;

15. februar – Sretenjske svečanosti – Dan državnosti Republike Srbije, obilježen je prigodnim polaganjem vijenaca na spomenik voždu Karađorđu u Podgorici, spomenik Ljubu Jevtiću, Srbinu

iz Srebrenice, streljanom tokom Prvog svjetskog rata od strane okupatora u Njegoševom parku u Podgorici - spomenik u Doljanima u Podgorici podignut stradalim srpskim dobrovoljcima prilikom povlačenja preko Crne Gore i Albanije za Grčku; spomenik Đoku Miraševiću u Doljanima; vojvodi Marku Miljanovu Popoviću na Medunu u Kučima;

24. mart – obilježavanje Dana NATO intervencije na SR Jugoslaviju, nizom prigodnih, komemorativnih skupova u Podgorici, Danilovgradu i Pljevljima;

4. maj – obilježena godišnjica NATO napada na varošicu Murino, kada je stradalo troje maloljetne djece i troje odraslih;

28. jun – Vidovdanske svečanosti obilježene prigodnim kulturnim programima u Podgorici, Beranama i Pljevljima;

20. avgust – obilježavanje 107. godišnjice Cerske bitke na Tekerišu;

6. avgust – Dan stradanja srpskog naroda u akciji hrvatske vojske u Hrvatskoj i tadašnjoj Republici Srpskoj Krajini, obilježen je komemorativno;

16. septembra – Dan srpskog jedinstva, slobode i nacionalne zastave obilježen je prigodnim svečanostima u Podgorici, delegacija Srpskog nacionalnog savjeta prisustvovala je i centralnoj proslavi praznika u Beogradu;

1. decembar – 103. godišnjica Dana ujedinjenja Crne Gore i Srbije obilježena je održavanje okruglog stola *Odgovorno i otvoreno o problemima i perspektivama Srba u Crnoj Gori*, kao i prigodnom kulturno-duhovnom manifestacijom u Hramu Hristovog Vaskrsenja u Podgorici. Dan ujedinjenja obilježen je i u Pljevljima i u Beranama, kao i u drugim gradovima Crne Gore. Dan Ujedinjenja Crne Gore i Srbije je zvanični praznik Srpskog nacionalnog savjeta Crne Gore.

Srpski nacionalni savjet u izvještajnom periodu organizovao je više od 20 akademskih tribina na kojima su gosti bili najistaknutiji srpski intelektualci/ke, umjetnici/e i društveni i javni radnici/e iz Crne Gore i regiona.

Nadalje, Srpski nacionalni savjet je pored niza aktivnosti na očuvanju i zaštiti srpskog nacionalnog, kulturnog i jezičkog identiteta srpskog naroda u Crnoj Gori organizovao i Dane srpske kulture na kojima su predstavljene knjige i autori koji stvaraju na srpskom jeziku i ćirilicom pismu.

Izložbe dokumenata *Tako su govorili naši preci* – Srpski nacionalni savjet je organizovao u saradnji sa nevladinim organizacijama koje se bave zaštitom i očuvanjem srpskog nacionalnog identiteta. Pomenute izložbe svjedoče o istorijskom postojanju srpskog naroda na prostorima današnje Crne Gore, a organizovane su u gradovima Crne Gore, Republike Srpske, Republike Srbije, Rumunije.

Konferencija srpskih nacionalnih organizacija iz zemalje regiona je asocijacija zvaničnih organizacija iz Mađarske, Rumunije, Slovenije, Hrvatske, Srbije, Republike Srpske, Makedonije, Albanije i Crne Gore. Do sada je održano trinaest sjednica Konferencije i to u Podgorici, Temišvaru, Beogradu, Kumanovu, Novom Sadu, Istočnom Sarajevu... Srpski nacionalni savjet je stalni član Konferencije srpskih nacionalnih organizacija iz iz zemalja regiona. Zbog okolnosti izazvanih pandemijom koronavirusa i različitih odluka pojedinačnih država o ulasku stranih državljana, dvije polsednje konferencije su održane u Republici Srbiji. Prva, 14. maja, a druga 27. novembra 2021. godine u Matici srpskoj u Novom Sadu. Obje konferencije su protekle u konstruktivnim razgovorima, a gosti su bili i najviši zvaničnici Republike Srbije, Autonomne pokrajine Vojvodine, kao i diplomatski predstavnici domicilnih država u kojima djeluju organizacije – članice Konferencije.

Zbog brojnih slučajeva diskriminacije, Srpski nacionalni savjet, preko angažovanih advokatskih kancelarija tokom prošle godine kontinuirano je pružao **besplatnu pravnu zaštitu i profesionalno zastupanje za građane srpske nacionalnosti u Crnoj Gori**, čija su prava ugrožena.

Zahvaljujući Srpskom nacionalnom savjetu u Podgorici je otvorena knjižara srpskih izdavača *Sveti Sava*, gdje se mogu naći najznačajnija književna ostvarenja sa srpskog govornog područja.

Srpski nacionalni savjet je u pomoć Vlade Republike Srbije kupio, renovirao i opremio Srpsku kuću u Pljevljima.

3.3. Romski savjet u Crnoj Gori

Na osnovu člana 34 Zakona o manjinskim pravima i slobodama Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava¹⁷ je 06.10.2021. godine, u Evidenciju savjeta pod rednim brojem 21 upisalo Romski savjet u Crnoj Gori. Romski savjet u Crnoj Gori je osnovan sa namjerom da potrebe i problem pomenutog naroda riješava kroz institucije sistema.

Romski radio, časopis *Alav* i sajt Romskog svijeta su nastavili planiranom dinamikom da emituju svoj sadržaj u cilju bolje afirmacije romske populacije. U 2021. godini izdat je dvobroj časopisa *Alav* koji obuhvata razne teme o kulturnim, obrazovnim aktuelnostima u cilju integracije i afirmacije romskog naroda, pisan od strane romskih autora/ki. Sajt Romskog savjeta pored aktuelnosti samog rada savjeta bavi se i bitnom tematikom redovnih zbivanja bitnih za život zajednice.

Muzej romske kulture, koji se nalazi u naselju Konik u Podgorici, predstavlja kulturu romske zajednice koja vjekovima odolijeva promjenama i ostaje jedinstvena ovjekovječena u ovom malom dijelu gdje su eksponirani bitniji elementi svakidašnjeg života Roma. U istim prostorijama je i biblioteka romskih autora/ki, koja je ove godine obogaćena sa još više primjerka od strane raznih romskih autora/ki.

Romi/kinje i Egipćani/ke u Crnoj Gori mahom su pripadnici/e islamske religije, pa se socijalizuju i integrišu unutar odbora islamske zajednice. Inicijativa Savjeta koja se odnosi na potrebu da se najugroženiji oslobode dažbina koje se plaćaju prilikom sahranjivanja je prihvaćena i do kraja 2022.godine tri porodice su iskoristile tu povoljnost. Ova dobra praksa biće nastavljena i u daljem periodu.

Problem je primijećen u povećanju broja djece koja je van obrazovnog sistema,. Romski savjet je u saradnji sa Osnovnom školom *Marko Miljanov* i Centrom za stručno osposobljavanje, obrazovao grupu od 15 učenika/ca za Funkcionalno (elementarno) opismenjavanje za djecu koja do sada nikada nisu bila u obrazovno sistemu. Ova saradnja daje dobre rezultate za kasnije školovanje. Djeci je omogućeno da kroz ovaj program koji traje 3 mjeseca, kasnije u septembru, mogu da nastave obrazovanje u četvrtom razredu sa svojim vršnjacima što ih dodatno motiviše i vraća u obrazovni sistem. Djeca koja pohađaju nastavu su uglavnom ona koja su bila u migraciji kada su trebala da počnu sa školskom godinom. Romski savjet je djeci obezbjedio sav materijal i školski pribor koji im je potreban, kao i medijatore/ke za lakšu komunikaciju između učiteljica/a i roditelja.

¹⁷ Sadašnje Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava

Podrška srednjoškolcima/kama se ogledala i u nabavci stručne literature za određen broj istih. Svi srednjoškolci/ke i studenti/kinje romskog porijekla dobili su stipendiju koja se uplaćivala dvomjesečno.

Projekat *Reopen Doors* je realizovan u Podgorici u saradnji sa Glavnim gradom i Romskim savjetom. Cilj projekta je bio obuka i stažiranje mladih Roma&kinja u administraciji Glavnog grada. Tokom realizacije ovog projekta koji je trajao godinu dana, 30 polaznika/ca je savladalo digitalne vještine, kompjutersku pismenost, crnogorski jezik, engleski jezik, administrativne vještine i interkulturalno učenje. Dvanaestoro polaznika/ca koji su pokazali najbolji rezultat na kraju obuke stažiralo je u poslovnim jedinicama Glavnog grada. Nakon završenog stažiranja, Glavni Grad je iskazao potrebu da zadrži četvoro najboljih i pružio im mogućnost zaposlenja za još dodatana 4 mjeseca od septembra do kraja decembra. U planu je da od njih četvoro, dvoje najboljih dobije ugovor o stalnom zaposlenju u jedinicama Glavnog Grada.

“Plantaže 13 Jul” su pokazale spremnost, da angažuju pripadnike/ce romske zajednice na poslovima ovog preduzeća, pa je 6 pripadnika/ca romske i egipćanske zajednice radilo u sezoni. Savjet je u svojoj redovnoj praksi izdao 146 potvrda za smještaj i lične prihode koja su bila potrebna za regulisanja statusa lica romske i egipćanke populacije.

Romski savjet je poslao inicijativu prema Skupštini Crne Gore da se smanji postojeći cenzus za Rome/kinje sa 0.7% na 0.35%. Obzirom da Romi/kinje ne mogu da ispune ovaj uslov jer po posljednjem popisu iz 2011. godine na teritorije cijele Crne Gore ukupno boravi, 1.1% romskog stanovništva. Humanitarna organizacija Medzlisa Islamske zajednice Bijelo polje “Hilal” u saradnji sa NVO “Ruke milosti” Karabusko Polje i Romskim savjetom, dodijelila je Romskom savjetu 550 paketa odjeće za odrasle i djecu. Pomenuta donacija je podjeljena u sledećim gradovima: Podgorica, Tuzi, Nikšić, Mojkovac, Bijelo Polje, Berane, Bar i Ulcinj.

Delegacija RTCG je posjetila Romski savjet u cilju sagledavanja i poboljšavanja rada programa za manjine. Komisija za praćenje programa na albanskom i jezicima manjina je saglasna da se primijeni afirmativna akcija i primi novinar/ka sa manjom stručnom spremom, koji/a zna romski jezik i koji/a treba da zadovolji audio vizuelne kriterijume koje svaka novinarska kuća mora pridržavati a pogotovu kad je riječ o javnom servisu. Rezultat ovog sastanka su bolji uslovi za rad romske redakcije, povećanje broja novinara/ki, kao i poboljšanje programa na romskom jeziku.

3.4. Hrvatski savjet u Crnoj Gori

Na osnovu člana 34 Zakona o manjinskim pravima i slobodama, i Pravilnika o obrascu i načinu vođenja evidencije savjeta, Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava¹⁸ je 23.07.2021. godine, u Evidenciju savjeta pod rednim brojem 20, upisalo Hrvatski savjet u Crnoj Gori.

Hrvatski savjet u Crnoj Gori je uložio maksimalan napor za unapređenje nivoa prava hrvatskog naroda u Crnoj Gori, počev od zakonodavstva i pravnih poslova, preko sastanaka sa najvišim

¹⁸ Ibid

državnim zvaničnicima i predstavnicima Republike Hrvatske i Crne Gore, do oblasti kulture, obrazovanja, unapređenja upotrebe hrvatskog jezika. Posebno uspješan projekat koji se sprovodi već petu godinu za redom bio je Barski Misal i Parčićev Misal, koji su u završnoj fazi, premijere pozorišnih predstava Amaterskog pozorišta Hrvatskog narodnog pozorišta i projekat *Staze Bokeljških Hrvata*. Takođe, osnovana je i hrvatska biblioteka *Ljudevit Gaj* u Donjoj Lastvi.

Na političkom i opštem planu, posebno je važno obeležavanje 30 godina od osnivanja logora u Morinju, kojem su prisustvovali ministri spoljnih poslova Republike Hrvatske i Crne Gore. U skladu sa Zakonom o izboru, upotrebi i javnom isticanju nacionalnih simbola, a povodom nacionalnog praznika hrvatskog naroda u Crnoj Gori, 13. 1. 2021, osim zastave Crne Gore je istaknuta i zastava hrvatskog naroda u Crnoj Gori na Domu kulture *Josip Marković* u Donjoj Lastvi, gdje se nalazi sjedište Hrvatskog nacionalnog vijeća Crne Gore. Zastava hrvatskog naroda u Crnoj Gori izložena je i na zgradi opštine Tivat i opštine Kotor.

HNV ulaže kontinuirane napore u cilju djelovanja u cilju zaštite, unapređenja prava hrvatskog naroda kao i za dobrobit kulturno-istorijske i vjerske tradicije hrvatskog naroda u Crnoj Gori. Nadalje urađeni su fototipi Barskog misala i Parčićeva misala, u saradnji s Institutom Ivo Pilar, Institutom za hrvatski jezik i jezikoslovlje i Ministarstvom kulture Republike Hrvatske i Vladom Republike Hrvatske. te osnovana Hrvatska biblioteka, stvorene su mogućnosti sistematskog finansiranja medija hrvatske zajednice u Crnoj Gori, posebno Radija Dux, kao i mogućnost dugoročnog zakupa od strane Hrvatske zajednice Doma kulture *Josip Marković* u Donjoj Lastvi, Opština Tivat, gdje je Hrvatsko nacionalno vijeće Crne Gore, krovna institucija Hrvata/ica u Crnoj Gori.

HNV koordiniralo je rad Savjeta, partija i udruženja sa hrvatskim obilježjima i pomogla u organizaciji događaja u Tivtu, Kotoru, Herceg Novom, Cetinju i Podgorici. Takođe, osnažen je Radio Dux da dobija određena sredstva iz hrvatskog budžeta u iznosu od 20.000 eura godišnje. Nastavili su da aktivno popunjavaju knjigama fond Hrvatske biblioteke *Ljudevit Gaj* u Donjoj Lastvi kao i da učestvuju u terenskoj nastavi Dopunske škole hrvatskog jezika koja je 2021. godine proslavila 16 godina nastave na hrvatskom jeziku u Crnoj Gori.

Delegacija HNV-a sastala se sa predstavnicima najvažnijih institucija Republike Hrvatske i Crne Gore. Tema svih sastanaka bila je položaj hrvatske manjine u Crnoj Gori i načini daljeg unapređenja položaja hrvatskog naroda u Crnoj Gori.

Članica Vijeća je vrlo uspješno vodila Amatersku pozorišnu sekciju HNV-a, dječiju klapu i sekciju koja se priprema za pjevačke nastupe, a realizovan je i festival *Na talasima bokeljske muzičke kulture*.

HNV se uključilo u projekat izrade nastavnog plana i programa iz istorije, tradicije, kulture i književnosti manjinskih naroda u Crnoj Gori, koji će biti uključen u zakonom propisanih 20% nastavnog plana i programa u osnovnim i srednjim školama u Crnoj Gori.

Aktivno je učestvovalo na okruglim stolovima, seminarima, konferencijama na temu referentnih zakona za prava i položaj manjinskih naroda u Crnoj Gori. Aktivno učešće na sjednicama Odbora Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava Crne Gore i CEKUM-a i Komisije za programske sadržaje na manjinskim i manjinskim jezicima. Učestvovalo se na Forumu hrvatskih manjina u

Zagrebu sredinom decembra i na radionicama u organizaciji Hrvatske matice iseljenika, čiji su neki programi obuke planirani da se održe u Boki.

Nadalje, ostvarena je uspješna saradnja sa CEKUM-om, NB *Đurđe Crnojević i „Radosavom Ljumovićem* koji su kroz multikulturalne programe (likovne i književne umjetnosti) podržali i predstavili kulturnu baštinu Hrvata/ica u Crnoj Gori; Narodnom i univerzitetskom bibliotekom u Zagrebu, na projektu osnivanja i sistematizacije Hrvatske biblioteke (ili Riznice) *Ljudevit Gaj* u Donjoj Lastvi, te nastavak saradnje na projektu *Putevima bokeljskih Hrvata*, čiji su pokrovitelji bili Predsjednik Crne Gore i Predsjednik Republike Hrvatske.

Tokom 2021. godine, HNV je započelo realizaciju kapitalnog izdanja *Crkva na tlu Boke*, čija se realizacija očekuje u 2025., kao i izdanja *Ranovjekovne skulpture na tlu Boke kotorske*.

Nadalje, HNV je organizovao konferenciju i okrugli sto u Tivtu od 4. do 7. maja, na temu hrvatske kulturne baštine, jezika i obrazovanja, u cilju suzbijanja samoasimilacije i smanjenja etničke distance.

Na političkom i civilizacijskom planu, posebno je bitno obilježavanje tridesete godišnjice od osnivanja logora u Morinju, kao i reagovanje povodom preimenovanja bazena u Škaljarima iz *Nikša Bućin u Zoran Gopčević*, (postoje indicije da je bio kompromitovan kao čuvar u logoru Morinj). Takođe se reagovalo i prilikom dodjele paketića u organizaciji jedne vjerske organizacije, koja je svoj djeci u prvom razredu osnovne škole u Tivtu, bez konsultacije roditelja ili nastavnika dodjelila paketiće, smatrajući da je takva vrsta propagande nedobronamjerna i da predstavlja kršenje postulata građanske i multietničke, multivjerske Crne Gore.

Obilježena je godišnjicu stradanja hrvatskih mještana/ki Bogdašića od strane četnika u Drugom svjetskom ratu, radilo se na pripremi ponovnog postavljanja spomen ploče kralju Tomislavu u Herceg Novome, prikazan dokumentarni filma o Petilovrijencima.

Hrvatska zajednica je postigla dogovor o upisnoj kvoti hrvatskih studenata/kinja iz Crne Gore, za preddiplomske studije Fakulteta hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, počev od akademske godine 2021. / 2022.

Dopunska nastava hrvatskoga jezika i kulture se održavala dvaput nedjeljno u po jednoj osnovnoj školi u Tivtu i Kotoru (uživo ili onlajn), o trošku Republike Hrvatske i i uz besplatno ustupljen prostor od strane direktora škola, ali bez stalnih, adekvatnih udžbenika. Održana je i terenska nastava u Vukovaru i Istočnoj Slavoniji uz podršku RH po javnom pozivu i Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava Crne Gore.

HNV je bio ko-izdavač štampe Judite Marka Marulić i knjige Ive Pilaroa, koja će biti promovisana u Crnoj Gori 2022. godine.

U sklopu projekta *Putevima bokeljskih Hrvata* u Tivtu i u Zagrebu je održana promocija kataloga i panela izložba u kojoj je sudjelovalo po petoro priznatih i poznatih bokeljskih Hrvata i Hrvatica iz Boke i Zagreba. Sudjelovalo na obilježavanju 30. godišnjice Nacionalne zajednice Crnogoraca Republike Hrvatske i Vijeća crnogorske nacionalne manjine Grada Zagreba.

Sarađivalo sa RTCG-om povodom snimanja emisije *Mostovi tri puta*. HNV je tokom 2021. godine izdvajalo stipendiju za 6 studenata/kinje u iznosu od po 100 eura mjesečno iz redovnih mjesečnih budžetskih sredstava.

Predstavnici/e HNV su gostovali u emisijama lokalnih, državnih i regionalnih televizija i štampanih medija tokom čitave godine. Nadalje je sponzoriralo knjigu mr. sc. Zorana Poleksića, nabavku i postavljanje sata za zvonik crkve sv. Roka u Donjoj Lastvi. Pomoglo je pripremu i organizaciju muzičkog festivala i programa hrvatskih udruženja u Crnoj Gori i podržavamo i jedini štampani medij na hrvatskome jeziku *Hrvatski glasnik*, te rad sekcija HNV-a i svih udruženja s hrvatskim predznakom u Crnoj Gori. Učestvovalo je u održavanju i sanaciji Hrvatskoga doma, odnosno Doma kulture *Josip Marković* u Donjoj Lastvi.

Takođe, HNV je pružalo savetodavnu pomoć u ostvarivanju prava udruženja i pojedinaca kojima je pomoć potrebna (obrazovanje ili lečenje u Republici Hrvatskoj, pravnu pomoć, ostvarivanje prava na prijem, stipendiju ili prioritet pri zapošljavanju u skladu sa važećim memorandumima), kao i pomoć ugroženim pojedincima i udruženjima.

3.5. Bošnjačko vijeće u Crnoj Gori

Na osnovu člana 34 Zakona o manjinskim pravima i slobodama i Pravilnika o obrascu i načinu vođenja evidencije savjeta Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava¹⁹ je 23.7.2021. godine, u Evidenciju savjeta pod rednim brojem 19 upisalo Bošnjačko vijeće u Crnoj Gori.

Sve aktivnosti koje je Vijeće realizovalo u toku 2021. godine su bile usmjerene na zaštitu i očuvanje identiteta, kulture i tradicije Bošnjaka&kinja. Upriličen je značajan broj susreta sa predstavnicima organizacija sa bošnjačkim predznakom, predstavnicima državnih organa, predstavnicima diplomatskog kora i drugo.

Početkom godine upućen je poziv pripadnicima bošnjačkog naroda u Crnoj Gori za učešće na elektorskoj skupštini za izbor članova/ica IV saziva Bošnjačkog vijeća. Prijavilo se 95 elektora, a prikupljeno je 10.758 potpisa podrške. Veliko interesovanje za učešće na elektorskoj skupštini je dokaz da je Bošnjačko vijeće prepoznato kao vrlo značajna institucija. Značajno je da je veliki broj mladih i obrazovanih ljudi učestvovao na elektorskoj skupštini.

Bošnjačko vijeće je otvoreno za sve one koji mogu da doprinesu očuvanju i zaštiti kulture, jezika i identiteta Bošnjaka/kinja. Bošnjačko vijeće u Crnoj Gori obilježava značajne datume za Bošnjake/kinje, i na taj način promoviše istorijske događaje. Povodom Evropskog Dana sjećanja na žrtve genocida u Srebrenici i Dana sjećanja na civilne žrtve ratova vođenih na prostorima bivše Jugoslavije u periodu od 1991-2001.godine, Bošnjačko vijeće u Crnoj Gori je 11.7.2021.godine organizovalo obilježavanje pod naslovom "Dušom za Srebrenicu".

Nadalje, 17.07.2021.godine u Bijelom Polju je održan okrugli sto na temu *Bošnjaci i aktuelni procesi u Crnoj Gori i regionu*. Nakon dužeg vremena, za istim stolom razgovarali su neki od najistaknutijih predstavnika bošnjačkog naroda u Crnoj Gori iz političkog, kulturnog i obrazovnog života. Promišljajući o najaktuelnijim pitanjima društveno-političke stvarnosti i kulturno-javnog života u

¹⁹ Ibid

kojima participiraju Bošnjaci/kinje, problematizovano je niz tema koje suštinski značajne za položaj i ulogu Bošnjaka u Crnoj Gori.

Poseban akcenat u 2021. godini je stavljen na obrazovanje. Bošnjačko vijeće u Crnoj Gori ulaže maksimum napora kako bi se stanje u ovoj oblasti popravilo. Tokom 2021. godine je stipendiralo određeni broj studenata istorije i jezika, i na taj način dalo skroman doprinos poboljšanju stanja u ovoj oblasti.

Bošnjačko vijeće u Crnoj Gori je posebno nezadovoljno stanjem u oblasti medija i informisanja. Posebno ističu nezadovoljstvo programskom i uređivačkom politikom RTCG, smatrajući da nije posvećeno dovoljno vremena promociji kulture, tradicije, običaja, spomenika kulture i drugih sadržaja vezanih za Bošnjake u Crnoj Gori. Kako bi se popravilo stanje u ovoj oblasti angažovali su dva novinara, da za portal bosnjak.me pišu o aktuelnim temama i događajima, sa akcentom na teme vezane za bošnjački narod. Redizajnirali su i unapređivali zvanični sajt Bošnjačkog vijeća. Određenom broju stvaralaca bošnjačke nacionalnosti su finansijski pomogli, i na taj način ih podstakli da nastave da stvaraju.

Bošnjačka nacionalna biblioteka, čiji je osnivač Bošnjačko vijeće, prerasla u ozbiljnu instituciju. Tokom 2021.godine aktivno se posvećivala pažnja obogaćivanju bibliotekarskog fonda. Cilj projekta je bio formiranje prve Bošnjačke nacionalne biblioteke u Crnoj Gori, kako bi se na jednom mjestu sublimirala bošnjačka literatura i na taj način se omogućilo, kako Bošnjacima/kinjama tako i ostalim građanima/kama Crne Gore, da se bliže upoznaju sa kulturom i tradicijom Bošnjaka/kinja. Projekat je finansiran od strane Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava. I u budućnosti biblioteka će biti jedan od prioriteta Bošnjačkog vijeća.

Vijeće sa posebnom pažnjom prati položaj i održava kontakte sa pripadnicima bošnjačkog narod izvan granica Crne Gore. U skladu sa uzajamnim interesima, Vijeće je saradivalo i sklapalo sporazume sa domaćim i stranim organizacijama, ustanovama, jedinicama lokalne i manjinske samouprave. Bošnjačko vijeće u Crnoj Gori 22.2.2021.godine potpisalo memorandum o saradnji sa Bošnjačkom kulturnom zajednicom *Preporod*, koja je jedna od najrenomiranijih bošnjačkih institucija sa dugom tradicijom. Formiranjem Ureda za koordinaciju bošnjačkih vijeća stvorena je dobra osnova za buduću saradnju sa Bošnjacima/kinjama sa prostora bivše Jugoslavije.

Bošnjačko vijeće je nastavilo tradiciju dobre saradnje sa Ministarstvom pravde, ljudskih i manjinskih prava²⁰, ostalim savjetima nacionalnih manjina, kao i sa drugim institucijama iz područja zaštite i očuvanja prava manjina (Ombudsman, Cekum). Saradnja sa nevladinim organizacijama, koje se bave zaštitom manjinskih prava, je bila na zadovoljavajućem nivou (posebno sa CEMI i CEDEM). Saradnja se ogledala u aktivnom učešću predstavnika Vijeća na seminarima, okruglim stolovima, sastancima koje su predmetne NVO organizovale, a na temu zaštite manjinskih prava.

Bošnjačko vijeće se u toku 2021.godine više puta obratilo javnosti povodom neprimjerenih poruka upućenih manjinskim narodima, veličanja ratnih zločinaca i sl, osudivši pomenute događaje, te pozvalo nadležne institucije da reaguju.

²⁰ Ibid

3.6. Savjet Muslimanskog naroda u Crnoj Gori

Savjet Muslimanskog naroda u Crnoj Gori je, radi ostvarivanja zakonom propisanih obaveza i statutarnih ciljeva svoje aktivnosti u posmatranom periodu usmjerio ka unapređenju, razvoju i zaštiti posebnih prava muslimanskog naroda Crne Gore, afirmaciji njihovog kulturnog i nacionalnog identiteta, zaštiti od asimilacije, unapređenju dijaloga između savjeta, resornog Ministarstva, Islamske zajednice, NVO i ostalim licima, te davanju doprinosa multietničkom i multikonfesionalnom karakteru Crne Gore.

Tokom 2021. godine, zbog pandemije COVID 19, Savjet je nastojao kreirati uslove za realizaciju konkretnih projekata i redovnih aktivnosti od značaja za muslimanski narod Crne Gore. Krajem januara 2021. godine predsjednik Savjeta MNCG prisustvoao je sastanku sa Premijerom i Ministrom pravde, ljudskih i manjinskih prava na temu rada nacionalnih Savjeta. Predsjednik Savjeta SMN CG je iskoristio priliku da ukaže na permanentni problem sa kojima se susreću pripadnici ove nacionalne zajednice i upozorio na višedecenijsku asimilaciju Muslimana Crne Gore. Takođe inicirana je ideja o realizaciji projekta u Mrkojevićima koja se odnosi na izgradnju puta i fiskulturne dvorane.

Potpisan je Memorandum o saradnji Savjeta Muslimanskog naroda Crne Gore i CEMI čija je svrha stvaranje osnova na kojima će NVO Centar za monitoring i istraživanje razmjenjivati informacije i zajednički raditi na unapređenju manjinskih prava i drugih manjinskih zajednica u Crnoj Gori zajedno sa Savjetom Muslimanskog naroda Crne Gore.

Organizovan je okrugli sto na temu *Poštovanje prava i položaj manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Crnoj Gori*.

Savjet Muslimanskog naroda Crne Gore je 20. juna održao svečanu manifestaciju povodom obilježavanja nacionalnog Dana Muslimana Crne Gore.

Tokom 2021. godine Savjet je održavao sastanak sa Islamskom zajednicom prilikom čega se vodilo razgovora o važnosti očuvanju nacionalnog i kulturnog identiteta Muslimana/ki Crne Gori kao i učestvovao na okruglom stolu na temu *Ujedinjeni u različitostima*, i konferenciji *Godinu dana od usvajanja Zakona o izboru, upotrebi i javnom isticanju nacionalnih simbola*.

Nadalje, održan je sastanak sa Visokim komesarom OEBS-a za nacionalne manjine Kairat Abdrakhmanovim sa posebnim osvrtom na teme pozicije manjina u aktuelnoj Vladi Crne Gore, zaštiti jezika, funcionisanja obrazovnih institucija, zakonima i saradnji sa parlamentom.

Savjet je održao tri sjednice Izvršnog odbora i dvije sjednice Savjeta prilikom čega su usvojeni Izvještaji o radu Savjeta za prethodnu godinu, Finansijski izvještaji, Izvještaji nezavisnog revizora, usvojeni i dostavljeni Izvještaji resornom Ministarstvu kao i Skupštinskom odboru za ljudska i manjinska prava.

Savjet je maksimalno pomogao kako logistički tako i sredstvima rad NVO organizacija iz Crne Gore koje se bave afirmacijom i zaštitom kulturne baštine Muslimana. Savjet je u skladu sa svojim mogućnostima donirao sredstva socijalno i zdravstveno ugroženim pojedincima.

Savjet je aktivno učestvovao u poboljšanju životnih uslova u oblastima u kojima Muslimani/ke čine većinsko stanovništvo te je svojim aktivnostima doprinio realizaciji brojnih projekata, što se posebno odnosi na oblast Mrkojevića u opštini Bar.

Medijski nastupi Savjeta kroz nekoliko tekstova kao što su edicija Građanske alijanse Crne Gore, časopis Komuna i sl. kao i TV emisija i izlaganja, dat je značajan doprinos afirmaciji kulturnog i nacionalnog bogatstva muslimanskog naroda u Crnoj Gori.

4. Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava Crne Gore

U skladu sa Zakonom o manjinskim pravima i slobodama, Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava, objavljuje javne konkurse radi podrške aktivnostima značajnim za očuvanje i razvoj nacionalnih, odnosno etničkih posebnosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i njihovih pripadnika u oblasti nacionalnog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta.

Shodno članu 36 i stav 9 Zakona o manjinskim pravima i slobodama, Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava²¹ donijelo je Pravilnik o kriterijumima za vrijednovanje i raspodjelu sredstava za finansiranje i sufinansiranje projekata iz sredstava Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava kojim se propisuje način vrednovanja projekata prema kriterijumima za raspodjelu sredstava za finansiranje projekata za podršku aktivnostima značajnim za očuvanje i razvoj nacionalnih, odnosno etničkih posebnosti manjinskog naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

Odlukom Upravnog odbora Fonda raspisan je Javni konkurs za raspodjelu sredstava za finansiranje projekata za podršku aktivnostima iz člana 36 stav 1 Zakona o manjinskim pravima i slobodama za 2021. godinu. Na Javni konkurs, pristiglo je ukupno 307 projektnih prijava, od kojih je 236 ispunilo uslove, dok 71 projektna prijava nije ispunila uslove Javnog konkursa.

Komisija za vrednovanje projekata je sa nedovoljnim brojem bodova ocijenila 51 projekat, a sa ukupnim iznosom od 1.066.000,00€ odobrila finansijsku podršku za 185 projekata iz oblasti očuvanja i razvoja nacionalnih, odnosno etničkih posebnosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i njihovih pripadnika/ca u oblasti nacionalnog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta.

Na zvaničnoj stranici Fonda (www.fzm.me) se redovno ažuriraju podaci o realizaciji podržanih projekata, objavljuju se neophodni sadržaji za učesnike konkursa na latiničnom i ćirilničnom pismu i na albanskom jeziku.

Podržani projekti i iznos dodjeljenih sredstava, shodno nacionalnoj pripadnosti u 2021. godini:

Nacionalna zajednica na koju se projekti odnose	Broj projekata	Dodijeljeni iznos u €
albanska	24 ili 13%	111.600,00 ili 10%
bošnjačka	33 ili 18%	146.700,00 ili 14%
hrvatska	8 ili 4%	63.200,00 ili 6%

²¹ Ibid

multinacionalni	86 ili 47%	489.200,00 ili 46%
muslimanska	8 ili 4 %	50.300,00 ili 5%
romska	13 ili 7%	93.200,00 ili 9%
srpska	13 ili 7%	111.800,00 ili 10%
Ukupno	185	1.066.000,00€

ANEX br. 1: Spisak podržanih projekata u okviru Javnog konkursa za raspodjelu sredstava za finansiranje projekata za podršku aktivnostima iz člana 36 stav 1 Zakona o manjinskim pravima i slobodama za 2021. godinu

Rb.	Naziv projekta	Nosilac projekta	Bodovi	Odobreni iznos
1.	Dječije prosjačenje-istraživanje	Marko Mijatović	95,14	5.000,00
2.	Barski brevijar	Valentina Andrić	93,85	8.000,00
3.	Preskočeno djetinjstvo	NVO "Forum za socijalnu integraciju"	93,14	7.000,00
4.	Trashëgimia kulturore – vlerë e një kombi	"Gresa Trade" d.o.o. za produkciju i emitovanje	92,14	7.100,00
5.	Prezentacija i promocija veb sajta i android aplikacije "Islamski vjerski objekti u Crnoj Gori"	Muharem Demirović	92,00	3.500,00
6.	Poetika Montenegro 2 "Audio-vizuelna Antologija poetskog kulturnog naslijeđa Crne Gore"	Tatjana Torbica	91,71	5.000,00
7.	Preživljavanje kao način života-istraživanje romskih naselja	Marko Lukačević	91,00	7.000,00
8.	Istraživanje i prezentovanje arhivske građe SPD "Jedinstvo" Kotor- 1839.	Srpsko pjevačko društvo "Jedinstvo" Kotor – 1839	90,20	14.000,00
9.	Manastiri i crkve u Crnoj Gori iz perioda vladavine dinastije Nemanjić (1166-1371)	Vladan Dujković	90,00	8.000,00
10.	Djeca zajedno: učenjem o sebi kreiramo našu budućnost	NVO „Monte Lingva“	89,10	6.000,00

11.	Radio Dux - jedini radio hrvatske manjine u Crnoj Gori	NVO Hrvatska krovna zajednica "Dux Croatorum" Radio Dux	88,43	20.000,00
12.	Makedonska etno lirika	NVU "Crnogorsko makedonsko prijateljstvo Kirjana"	88,20	5.000,00
13.	Do boljeg poštovanja prava na upotrebu maternjeg jezika manjinskih naroda u Crnoj Gori	Nevladina organizacija "Građanska alijansa"	88,00	20.000,00
14.	Kultura nas spaja	Ninoslav Milić	88,00	9.200,00
15.	Romski radio 2021-2022	NVO "Udruženje Roma Crne Gore"	88,00	17.000,00
16.	Afirmacija hrvatske zajednice na sjeveru Crne Gore	Aida Ćorović	86,70	8.400,00
17.	Kultura na bashkon	Shoqata e Artistëve dhe Intelektualëve "Art Club"	86,28	9.100,00
18.	Srcem...	Nevladino udruženje „Pogled“	86,14	9.200,00
19.	Podgorički susreti - 2021	Nevladino udruženje "Naš most"	86,14	18.500,00
20.	Portal za mlade www.mojadomovina.me	Jasna Pepić	86,14	4.000,00
21.	Štampanje XI broja časopisa "Alav"	NVO "Romski kulturni centar"	86,00	8.000,00
22.	Dokaži da i ti možeš	Melissa Toskić	85,43	5.000,00
23.	Sačuvajmo srpsku kulturu od zaborava u Bijelom Polju	Jovan Šćekić	85,28	6.000,00
24.	Milan Šufflay- hrvatski albanolog	Tahir Tahiri	85,28	6.900,00
25.	Sačuvajmo bogatu kulturnu riznicu Bošnjaka u Petnjici	Samir Kujović	85,14	6.800,00
26.	Časopis "Almanah"	Udruženje "Almanah"	85,14	10.000,00
27.	Objavlivanje broja 3 časopisa „Glasnik Rožajski“	NVO „Orbis“ Rožaje	85,00	1.950,00
28.	Ulqini – destinacion ku gërshetohen kulturat	Arsllan Hajdinaga	84,71	6.350,00

29.	Štampanje četiri broja časopisa "Buzuku"	Don Đon Buzuku	84,57	2.000,00
30.	Bošnjačko prelo, očuvanje bošnjačke kulture kroz edukativne radionice	Akademski centar narodnih igara i pjesama "Iskra"	84,57	5.000,00
31.	Starine će tradiciju i običaje sačuvati od zaborava	Dajan Sekulić	84,14	7.800,00
32.	Nošnja, običaji i arhitektura manjinskih naroda u Crnoj Gori	Dženita Ljucić	84,14	8.000,00
33.	Osmansko poslanstvo na Cetinju i muslimani Crne Gore 1879 - 1912 (monografija)	Jovan Muhadinović	84,00	8.000,00
34.	Kultura različitosti - Festival priče Zavičajne staze Bihor 2021	NVO "Centar za kulturu Bihor", Petnjica	84,00	7.000,00
35.	Dokumentovani prikaz istorije manjinskih naroda	NVU „Alef“	84,00	12.000,00
36.	Proslava 8. aprila – Svjetski dan Roma 2022	NVO "Udruženje Roma Crne Gore"	84,00	8.000,00
37.	Crtice, citati, priče, poezija, umotvorine manjinskih naroda islamske vjere u Crnoj Gori	Mensur Kasumović	83,14	5.000,00
38.	Srbi i Bošnjaci zajedno u Bijelom Polju	Mirko Rakonjac	82,71	7.000,00
39.	Naučni skup „Hafiz Salih ef. Gašević, život i djelo i uticaj Mevluda na širenje Islama i nacionalnog identiteta Bošnjaka u Crnoj Gori i šire“	Džemal Dacić	82,57	5.000,00
40.	Turski sufiksi u rožajskom govoru	Nerkesa Kurpejović	82,57	2.500,00
41.	Promocija hrvatske kulturne baštine Boke kroz virtuelnu realnost	Zeko Zeković	82,42	8.400,00
42.	"Svilena nota" muzičko-poetski program	Milena Vračarić-Zaimović	82,40	4.000,00

43.	Festival „Literatura ima žensko lice“	NVO „Poligon za žensku izuzetnost – Sofija“	82,40	10.000,00
44.	Smotra folkloru „Rožaje 2021“	Ćamil Kujević	82,00	5.000,00
45.	Stanovništvo kadiluka Bihor i Trgovište u osmanskim popisima iz 1830/31. godine (hrišćanski defter), knjiga druga	Admir Adrović	82,00	7.000,00
46.	Multivjerska baština Boke kotorske	Nataša Vuković	81,80	8.300,00
47.	Ulqini – qyteti i interkulturalizmit	Ismet Karamanaga	81,80	2.700,00
48.	Obrazovanjem do jednakosti	NVO „Centar kreativnih vještina“	81,71	8.000,00
49.	Stop diskriminaciji	Alija Žabelji	81,71	3.000,00
50.	Mladi snaga različitosti	Adelina Husović	81,71	5.500,00
51.	Podgorica – grad suživota i zajedništva	Janko Đurđić	81,20	8.000,00
52.	Oni su ispisali našu istoriju, mi ćemo pričati o njima	Danijel Dervišević	81,00	7.900,00
53.	Të njihemi që të kuptohemi më mire	mr Naser Kraja	80,85	6.900,00
54.	"Crna Gora - To smo svi mi" audio forma - ciklus radijskih emisija	"Radio Zeta" d.o.o	80,71	12.500,00
55.	Stara kuća Salemovića autentičnost grada Bijelog Polja	Mirhan Salemović	80,71	5.000,00
56.	Očuvanje tradicionalne srpske seoske kuće pljevaljskog kraja	NVO „Da zaživi selo“ – Pljevlja	80,57	10.200,00
57.	Promocija srpskog identiteta u Crnoj Gori	Teodora Perović	80,42	6.000,00
58.	Specifičnosti kulturnog identiteta Srba u Crnoj Gori	Olivera Novaković	80,14	6.000,00
59.	Časopis „Avaz Muslimana“ broj 2	NVO „Forum Muslimana Bijelo Polje“	79,57	6.700,00
60.	Mladi u fokusu	Boin d.o.o	79,14	10.900,00

61.	Časopis „Glas Mrkojevića“ broj 3	NVU “Jadranski horizonti”	79,00	13.500,00
62.	Crna Gora kuća svih naroda	NVU “Sarandža”	78,28	9.000,00
63.	Edukacija i integracija Roma u društvene tokove! I ja imam pravo!	NVO „Za ljudska prava i jednakost”	78,00	8.000,00
64.	Shkollat shqipe në Mal të Zi – Një trashëgimi kulturore” – Dokumentar	Visar Doda	78,00	3.900,00
65.	Ključ uspješne integracije je obrazovanje	Dušica Delibašić	77,85	7.000,00
66.	Jačanje interkulturalnih kompetencija vršnjačkih edukatora	Hakile Resulbegović	77,71	7.400,00
67.	Znamo se, zar ne!	Vojin Jelušić	77,70	6.000,00
68.	Zapjevajmo u božićnom ozračju	Nada Baldić	77,14	5.400,00
69.	Priča o Baru	Lidija Vujković	77,00	7.000,00
70.	Poštovanje različitosti – tolerancija	Armin Sijarić	77,00	7.000,00
71.	Solistički koncerti, završne pjesme na drugom CD i spotovi	NVO “Podgorički sevdah”	77,00	3.000,00
72.	Očuvajmo kulturnu baštinu Bošnjaka	NVO „Centar za edukaciju djece i mladih-Rožaje“	76,57	6.000,00
73.	Glasi Hrvata na valima bokeljskih priča	Dijana Milošević	76,50	6.500,00
74.	Istraživanje – Procjena potreba romske i egipćanske populacije Crne Gore u doba COVID 19 u cilju povećanja stepena obrazovanja i lakšeg zapošljenja odnosno samozapošljenja	Centar za borbu protiv gojaznosti - CEPROG	76,28	10.700,00
75.	"Ruaj dhe zhvillo identitetin kombëtar duke shkruar, lexuar dhe folur shqip” - Informimi në gjuhën shqipe i shqiptareve në Mal të Zi	Valdet Kurti	76,14	3.000,00

	dhe diasporë përmes faqes së internetit 2021			
76.	Zajedno smo jači	Aleksa Minić	76,00	5.500,00
77.	Tradicionalni motivi hrvatskog pletera u ručnim radovima	Tamara Bogdanović	75,70	3.500,00
78.	Shoqëria në dialog	Medjen Shaptafi	75,57	5.400,00
79.	Përmbledhja me poezi "Ëndrra"	Besmir Asllani	75,00	3.300,00
80.	Në prehër të detit-Poezi per te rritur	Skender Osmani	75,00	2.000,00
81.	Jubilarna monografija Društva	Hrvatsko građansko društvo Crne Gore	75,00	3.000,00
82.	Interkulturalni karavan Crne Gore	Bojana Lalatović	74,80	5.000,00
83.	Tradicionalna srpska jela pljevaljskog kraja	Miloš Ostojić	74,80	6.200,00
84.	Multikulturalno stvaralaštvo na sjeveru Crne Gore	Izet Puzović	74,70	5.500,00
85.	Bibliografi e shtypit shqiptar në Malin e Zi	Ismet Kallaba	74,57	2.000,00
86.	Tu gdje stanuje nada - monografija	Almin Avdić	74,57	7.000,00
87.	Integracija a ne asimilacija- Hercegovski dani interkulturalnosti	Marina Vuksanović	74,57	4.500,00
88.	Multimedijalni projekat „Putevi i raskršća“	“Talas Bihora” d.o.o	74,14	5.200,00
89.	Afirmacija multikulturalizma i smanjenje etničke distance	NVU „Proevropska liga Crne Gore“	74,00	6.000,00
90.	„Bošnjakinja“ – Edukativna brošura o položaju žene u bošnjačkoj tradiciji	Sanela Ramović	74,00	5.000,00
91.	Bogatstvo različitosti	Elza Duraković Kurpejović	74,00	4.000,00
92.	Muzetë familjare – mjet i fuqishëm i promovimit të trashëgimisë kulturore shqiptare në Mal të Zi	Qazim Resulbegović	74,00	3.300,00

93.	Roli i gras ne ruajtjen e vlerave identitare	Medina Curoviq	73,85	5.800,00
94.	Përkthimi i librit „Gjurmët që mbesin“ në gjuhë malazeze	Edita Nimanbegu	73,85	3.000,00
95.	Svi smo isti	Halili Bekim	73,85	4.500,00
96.	Istoriја Bošnjaka u Crnoj Gori	Edina Kalač	73,57	5.100,00
97.	Tradicionalna odjeća i ručni rad Muslimana/ki u Rožajama	NVU „ Forum Muslimana Rožaja“	73,57	5.700,00
98.	Razlike nas spajaju	Mirzeta Kuč	73,50	5.500,00
99.	Vjerski život Bošnjaka u ruralnim sredinama opštine Rožaje	Almasa Hadžić Šabović	73,14	5.600,00
100.	Mladi Bošnjaci vole Crnu Goru	NVO “Altruisti”	73,00	8.000,00
101.	Multikulturalizam-ključ uspjehа	Edin Murić	73,00	6.000,00
102.	Магазин „Српске новине“	Конференција српских националних организација из земаља региона, Подгорица	72,80	12.000,00
103.	Analiza- Zastupljenost i predstavljanje Muslimana u javnosti - aktuelno stanje i preporuke pozitivne prakse	Ema Koljenović	72,80	4.700,00
104.	Očuvanje tradicionalne muslimanske kuhinje	Stana Ljumić	72,42	6.000,00
105.	Objavlјivanje monografije “Pola vijeka stvaralaštva Muharema Muratovića”	Radomir Petrić	72,42	7.500,00
106.	Unapređivanje položaja Bošnjaka u opštini Tuzi	Amer Fetić	72,14	5.000,00
107.	Značaj kulture, identiteta i tradicije manjina u Crnoj Gori	Denis Ličina	72,14	5.000,00
108.	Znanje je моć	Alma Jašarović	72,00	5.500,00
109.	Gradom kruže filmske priče	NVU “Kreativna građanska inicijativa”	72,00	6.000,00

110.	Spomenici arhitekture i sakralni spomenici Muslimana u Rožajama	Darmin Ganić	72,00	4.000,00
111.	Primjeri međureligijskog sklada i interkulturalnog dijaloga u gradovima južnog, centralnog i sjevernog regiona Crne Gore	Zoran Poleksić	71,85	3.200,00
112.	Zaigraj i ti	Elida Kasmić	71,74	5.000,00
113.	Edukacijom do svijesti o sebi	Ilda Hadžić	71,71	6.000,00
114.	Moj život - moja priča	Balša Milutinović	71,43	5.500,00
115.	Očuvajmo kulturno nasljeđe Bošnjaka u Beranama	Safet Ramusović	71,43	6.000,00
116.	Budi tolerantan – Uvaži različitosti	NVO „Udruženje građana za edukaciju, savjetovanje i istraživanje“	71,28	5.400,00
117.	Tradicija i kulturni idenitet Bošnjaka	Elsan Čindrak	71,20	5.500,00
118.	Narodna nošnja muslimana Crne Gore	NVO „Pravac“	71,14	4.000,00
119.	Zaslužuju poštovanje – Znamenite albanske ličnosti XX vijeka.	Gjeka Gjonaj	71,00	3.000,00
120.	Srednjoškolci moraju znati - Jake manjine, jaka Crna Gora	Đorđe Mugoša	71,00	4.700,00
121.	Afirmacija tolerancije i interkulturalnog dijaloga u Bijelom Polju-put ka razvoju zajednice	Zdravko Janjušević	71,00	5.000,00
122.	Promovisanje kulturne baštine Bošnjačkog naroda kod mladih "Naša Riznica"	Rešad Džogović	71,00	5.500,00
123.	Geneza bošnjačke opstojnosti	Emina Bećiragić	71,00	4.000,00
124.	Upoznaj komšiju	Inicijativa mladih za ljudska prava (YIHR)	70,71	10.000,00

125.	Академска трибина	Српски информативно-културни клуб „Свети Сава“, Подгорица	70,14	8.000,00
126.	Osnivanje onlajn portala halal.me na bosanskom i albanskom jeziku	Udruženje za promociju i razvoj islamske ekonomije u Crnoj Gori	70,00	3.800,00
127.	Digitalni vodič kroz tradicionalnu nošnju	Đula Šukurica	70,00	4.000,00
128.	Manifestimi Tradicional Kulturor „Ora e maleve 2019“- Rozhajë - edicioni i XIII (Trembëdhjetë)	Ali Daci	70,00	3.500,00
129.	Ublat e Krajës- sinonim i jetës	Sos telefoni per femra dhe fëmijë viktima të dhunës	69,80	6.600,00
130.	Kulturom jačamo multinacionalni i multivjerski sklad u Crnoj Gori	Viktor Vukčević	69,28	5.000,00
131.	Albanska manjina u Crnoj Gori: izmedju saradnje i kolaboracije – politička aktivnost albanskih partija u Crnoj Gori	Almir Čaušević	69,20	4.100,00
132.	Digitalna mapa Mrkojevića	Jasmin Čantić	68,85	6.700,00
133.	Çinari i moçëm (Stari javor C/G)	Gani Karamanaga	68,85	2.650,00
134.	Promovisanje uključivanja RE populacije u kulturni i društveni život lokalne zajednice	NVO „Alfa Centar“	68,00	5.000,00
135.	Ćilim kao tradiciju čuvajmo od zaborava	Almira Murić	68,00	5.000,00
136.	Zajedno	NVO “Multimedijal Montenegro”	67,57	5.000,00
137.	Sajam multikulturalnog stvaralaštva	Natalija Radunović	67,50	3.000,00
138.	Vrištimo glasnije	Ifeta Čilović	66,00	3.000,00

139.	Poezijom manjina do multikulturalnog bogatstva	Vesna Mirković	65,00	4.150,00
140.	Knjiga „Herak Vraneš i nahija Ljuboviđa u drugoj polovini XV vijeka“	Veselin Konjević	65,00	3.000,00
141.	Afirmacija Bošnjaka u sjevernom dijelu Crne Gore	Ilhana Kuč	65,00	5.000,00
142.	Promovisanje narodne nošnje, kulture i običaja manjina u Crnoj Gori kroz publikaciju „Narodne nošnje manjina Crne Gore“ autora Nenada Vujanovića	Nenad Vujanović	64,70	3.000,00
143.	Crnogorski muslimani	Elvis Ledinić	64,57	6.000,00
144.	Slavimo zajedno	Tima Agović	64,57	4.000,00
145.	Promocija albanske narodne nošnje	Robert Ljekočaj	64,42	5.000,00
146.	Kultura i običaji ogledalo jednog naroda	Jasmin Mujević	64,28	6.000,00
147.	Mladi ljudi su naša budućnost	Monika Kaljević	64,14	5.000,00
148.	Promocija interkulturalnog dijaloga i tolerancije u Bijelom Polju	Asmir Ljuca	64,00	4.500,00
149.	Antologija proznog stvaralaštva Bošnjakinja Crne Gore	dr Sofija Kalezić - Đuričković	63,80	2.500,00
150.	Idejno rješenje i početak revitalizacije mlina u Mrkojevićima	Amir Mačkić	63,57	5.000,00
151.	Продукција Српског радија	Друштво српских домаћина Црне Горе	63,28	12.000,00
152.	Evidentimi dhe leximi i gurvarreve me mbishkrime arabe-osmane në zonen e brendshme të qytetit të Tivarit, përgatitja e tyre dhe botimi	Ali Bardhi	62,85	6.500,00

153.	Радио серијал „Српски народни добротвори“	Српско културно друштво „Вук“	62,71	8.700,00
154.	ТВ серијал „Српска културна сцена у Црној Гори и региону“	НВО „Културна сцена“	62,50	7.000,00
155.	Čuvajmo, njegujmo i baštinimo svoje a poštujmo kulturu, jezik, tradiciju i običaje drugih naroda	Edita Šahman	62,50	2.000,00
156.	Deset priča	Filip Šofranac	62,43	5.000,00
157.	Poštovanje različitosti u učionici	Nela Škatarić	62,42	6.000,00
158.	Botimi i librit autorial „Busulla e artë“	Gazmend Çitaku	61,80	3.500,00
159.	U riznicama bošnjačke sehare	Muzafera Nurković	61,28	5.700,00
160.	Istraživanje – Kreiranje platforme za razvoj održivih politika o međuetničkoj saradnji između nacionalnih manjina u Crnoj Gori	Ana Klikovac	61,14	3.000,00
161.	Štampanje knjige "Istrajni kroz vrijeme"	Kemal Zoronjić	60,42	3.000,00
162.	Портал „Српске новине“	Српски културни центар „Стефан Немања“	60,00	7.700,00
163.	Glas Roma i Egipćana	Muhamed Uković	60,00	3.000,00
164.	Antidiskriminacija za bolje crnogorsko društvo – medijska kampanja i informisanje	Ramiz Luboder	59,85	3.000,00
165.	Kulturno-istorijsko naslijeđe Bošnjaka u Crnoj Gori – Cyber muzej	Samra Mujević	59,70	4.000,00
166.	Bihorizmi – etičko-antropološke refleksije na arhaični jezik Bihora	Esko Muratović	58,43	4.000,00
167.	Manjinski narodi kroz istoriju Nikšića	Damir Hodžić	58,00	2.000,00
168.	Jezičke nedoumice u jeziku Bošnjaka	Sanela Sutović	58,00	2.000,00

169.	Osnove islama	Adnan Dacić	57,71	2.500,00
170.	Crna Gora brine o manjinskim pravima	Arnela Kožar	57,70	2.000,00
171.	Da nikad ne zaboravimo ko smo	NVO "Zelena umjetnost"	57,57	3.000,00
172.	Pljevaljske džamije kulturno-istorijsko blago Crne Gore	Edin Zuković	57,14	2.100,00
173.	Dijalogom i učenjem protiv predrasuda	Admir Duraković	55,00	3.000,00
174.	Afirmacija kulture Bošnjaka kroz društvene aktivnosti i razvoj intersektorske saradnje	Melisa Durović	54,71	2.000,00
175.	Kulturno nasljeđe Bošnjaka u Crnoj Gori kroz istoriju	Jasmin Čatović	54,57	2.000,00
176.	Očuvanje kulturne baštine Bošnjaka je Historijska obaveza!	Melisa Mujanović	54,28	3.000,00
177.	Da nam ne sude predrasude?	Amina Feleć	53,85	3.000,00
178.	Afirmacija, očuvanje i promocija kulturnog identiteta Bošnjaka u Rožajama	Omer Kalač	53,80	1.500,00
179.	Dokumentarni film kulturni kod-Bošnjaka, Muslimana i Albanaca Crne Gore „Niška od Merdžana“	Izet Huseinović	53,14	2.000,00
180.	Afirmisanje bošnjačkih kulturnih vrijednosti u Bijelom Polju	Adela Kolić	53,00	3.000,00
181.	Očuvanje multietičnosti i smanjenje etničke distance u nacionalnoj, vjerskoj i kulturnoj raznolikosti Plavsko-gusinjske kotline	Rasim Gutić	52,71	3.000,00
182.	Bogatstvo različitosti	NVO „Ključ budućnosti“	52,17	2.000,00

183.	Rožajsko biserje-kratke priče	Denis Sutović	52,00	3.000,00
184.	Promocija kulture i istorije Bošnjaka	Hamdo Šutković	52,00	2.000,00
185.	Sačuvajmo kulturno nasljeđe Bošnjaka Rožaja	Samir Luboder	51,43	1.500,00

5. Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore (CEKUM)

Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore u prethodnom periodu susreo se sa brojnim poteškoćama u realizaciji programski aktivnosti. Aktualna epidemiološka situacija nametnula je smanjenje aktivnosti kroz ograničenje broja i vrste programa, što se odrazilo da određeni programi (muzičko-scenski, književni, i likovni) nijesu u prethodnom periodu realizovani.

Ipak, takav vid realizacije, imao je i pozitivan efekat doprinoseći i mogućnosti predstavljanja programa ciljnim grupama koje nijesu u prilici da pogledaju aktuelne programe zbog nemogućnosti putovanja, kao i približavanje aktivnosti Centra zainteresovanoj publici, u gradovima na cijeloj teritoriji Crne Gore.

Izuzetno skromna finansijska sredstva koja su opredjeljena Cekum - u budžetom za 2021.godinu (26.500 eura), u odnosu na 2020.godinu (kad je bilo opredeljeno za programske aktivnosti 181.000 eura), doprinijela su da se veliki dio aktivnosti realizuje na nivou sopstvenih kadrovskih resursa.

U cilju uštede već nedostajućih sredstava CEKUM je intenzivirao međuinstitucionalnu saradnju, sa institucijama kulture u Crnoj Gori. Određeni projekti su već realizovani, a potpisani su sporazumi i za buduću saradnju – Narodni muzej Crne Gore, Muzički centar Crne Gore, Crnogorsko narodno pozorište.

I u ovako kompleksnoj finansijskoj i epidemiloškoj situaciji, Centar je ipak imao zapažen rad, a kreiranje kulturne scene i promocija manjinskih prava u oblasti kulture i afirmacija multikulturalizma, kao jedne od temeljnih vrijednosti savremene Crne Gore, ostala su na zavidnom nivou.

5.1 Programi Centra za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore

Veće poezije *Ženske poetske spone*, održano 17. februara 2021.godine u sali DODESTA, Kulturno informacionog centra „Budo Tomović“, u Podgorici. Kolektivna izložba slika *Ženski likovni rukopisi*, otvorena je u Umjetničkom paviljonu ULUCG, 8. marta 2021.godine nazivom *Ženski likovni rukopisi*. Nakon Podgorice, izložba je predstavljena publici u: Bijelom Polju, Pljevljima i Tuzima.

Izložba narodnih nošnji manjinskih naroda *Sinergija različitosti*, u organizaciji Centra i Narodnog muzeja Crne Gore, otvorena je u Njegoševoj Biljardi na Cetinju, 7. maja 2021.godine. Autorsko veče Kemala Musića održano je 10. juna 2021.godine u Narodnoj biblioteci *Radosav Ljumović* u Podgorici.

Izložba slika *Očekivanje nemogućeg / Waiting for impossible*, autorke Kaltrine Hoti, održana je 6. jula u izložbenom holu Kulturno – informativnog centra „Budo Tomović” u Podgorici. Centar je u saradnji sa Centrom za kulturu Gusinje organizovao je izložbu crteža Zuvdije Hodžića pod nazivom *Crnom Gorom*, 29. jula.

Održana je promocija zbirke poezije *Zejna* autora Sulejmana Beće Kujevića. Centar je u saradnji sa Hrvatskim nacionalnim vijećem Crne Gore, uz tehničku podršku Narodne biblioteke *Radosav Ljumović*, organizovalo promociju pjesničke zbirke *Dvije trećine* autora Adrijana Vuksanovića, 29. oktobra 2021. godine.

U izdanju Centra objavljena je knjiga *Kralj Nikola i Muhamedanci* autora Čeda Baćovića, koja je promovisana u Narodnoj biblioteci *Radosav Ljumović* u Podgorici. Nadalje, u Narodnoj biblioteci *Radosav Ljumović*, 23. decembra.2021. godine, održan je program *Književnost Albanaca u Crnoj Gori – koliko se poznajemo*.

Takođe, Centar je povodom Međunarodnog dana Roma, a u saradnji sa romskom organizacijom mladih *Koračajte sa nama – Phiren Amenca*, održao 8. aprila 2021.godine, u multimedijalnoj sali KIC-a *Budo Tomović* predavanje na temu *Tradicija, kultura i istorija Roma u Crnoj Gori, izazovi i perspektive*.

Nadalje, Centar je učestvovao na Drugom sajmu knjiga u Tuzima (18. – 20. avgusta) u sklopu manifestacije *Ljeto u Malesiji* u organizaciji OpštineTuzi. Centar je imao zapaženo učešće na dva sajma knjiga održana u Podgorici: 15. Međunarodni podgorički sajam i VII Internacionalni sajam knjiga.

U organizaciji Centra i JU Ratkovićeve večeri poezije, uz podršku Turističkih organizacija Kotora i Bijelog Polja, 17. jula, održano je multimedijalno veče pod nazivom *Stari Kotor u Bijelom Polju* u okviru manifestacije *Svi smo mi Crna Gora – bogatstvo različitosti*.

Muzičko scenskim programom pod nazivom *Naša Pljevlja – dom za sve*, 5. avgusta, je u pljevaljskoj Milet bašti, nastavljena manifestacija *Svi smo mi Crna Gora – bogatstvo različitosti*. Veče folkloru *U kolo se bratsko uhvatimo* održano je u KIC-u *Budo Tomović* u Podgorici, 4. novembra.

Premijerna promocija Leksikona slikara pripadnika manjinskih naroda Crne Gore *Saga svjetlosti*, održana je u Narodnoj biblioteci *Radosav Ljumović* u Podgorici, 19. maja. Leksikon je promovisan i: u Ulcinju, 27.maja; u Tivtu, 15.juna, u Plavu, 29.juna, u Rožajama, 30. juna i 1. jula u Pljevljima.

U Ulcinju, 27.maja, održani su radni sastanci sa predstavnicima subjekata kulture u Ulcinju – Nacionalnim savjetom Albanaca u Crnoj Gori, Udruženjem umjetnika i intelektualaca *Art Club* i Centrom za kulturu Ulcinj.

Takođe, predstavnici Centra za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore imali su radni sastanak sa predsjednikom Hrvatskog nacionalnog vijeća u Crnoj Gori.

Nadalje, delegacija Centra je boravila u radnoj posjeti Rožajama, 30. juna, gdje je Centar predstavnicima institucija kulture donirao značajan broj knjiga u izdanju Centra kao i primjerke reprezentativnog izdanja Leksikona slikari manjinskih naroda Crne Gore *Saga svjetlosti*. Takođe, Centar je potpisao memorandume o saradnji sa opštinama Gusinje i Pljevlja.

Centar se takođe pojavio i u ulozi partnera u organizaciji svečane dodjele nagrada za kratku priču inspirisanu Bihorom i obezbjedio novčana sredstva za drugu nagradu.

U izdanju Centra izašao je iz štampe 19. broj časopisa za kulturu, književnost i nauku *KOD*. Centar je u partnerstvu sa knjižarom *Karver* predstavio stvaralaštvo dr Hedine Tahirović Sijerčić, istaknute bosansko-hercegovačke naučnice i spisateljice čiji se stvaralački opus odnosi na izučavanje i prezentovanje jezika, kulture i tradicije Roma/kinja.

U saradnji sa *Crnogorskom zajednicom* u Republici Sjevernoj Makedoniji, 16. oktobra u Skoplju organizovana je promocija knjige *Ksenija Cicvarić – život i pjesme*, autora Milorada Miranovića.

6. OBLAST ZAŠTITE PRAVA

6.1. Obrazovanje

Prava pripadnika/ca manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u pogledu obrazovanja uređena su Ustavom Crne Gore, Zakonom o manjinskim pravima i slobodama, Opštim zakonom o obrazovanju i vaspitanju, i drugim zakonima iz oblasti obrazovanja i vaspitanja.

Znanja i vještine u oblasti ljudskih prava i vrijednosti interkulturalizma učenici stiču u okviru obaveznih i izbornih predmeta.

6.1.1. Dvojezična nastava – na crnogorskom i albanskom jeziku organizuje se na svim nivoima

U 2021.godini ukupno je bilo **393 djece** (203 dječaka i 190 djevojčica) u **predškolskim ustanovama** gdje se nastava odvija na **crnogorskom i albanskom jeziku** i to: JPU *Dječji vrtić* u Plavu, JPU *Đina Vrbica* u Tuzima, JPU *Vukosava Ivanović – Mašanović* u Baru i JPU *Solidarnost* u Ulcinju.

U osnovnim školama gdje se nastava organizuje na crnogorskom i albanskom jeziku broj učenika/ca je **2.612 (dječaka 1.338 - djevojčica 1.274)** koji/e pohađaju: OŠ *Maršal Tito*, OŠ *Marko Nukulović* i OŠ *Boško Strugar* u Ulcinju; OŠ *Mahmut Lekić* u Tuzima; OŠ Hajro Šahmanović u Plavu i OŠ *Džafer Nikočević* u Gusinju.

Dvojezične srednje škole ukupno pohađa 810 učenika/ca od čega 420 dječaka i 390 djevojčica i to : Srednja mješovita škola *25. maj* u Tuzima, Srednja mješovita škola *Bratstvo jedinstvo* u Ulcinju i Srednja mješovita škola *Bećo Bašić* u Plavu.

Muzičke škole sa nastavom na albanskom jeziku pohađa 183 učenika/ca (dječaka 75 – djevojčica 108), i to Osnovnu muzičku školu u Ulcinju i Područnu ustanovu Osnovne muzičke škole *Vasa Pavić* u Tuzima.

6.1.2. Nastava na albanskom jeziku

Na albanskom jeziku nastava se odvila u 6 osnovnih škola: OŠ *Đerđ Kastrioti Skenderbeg* u Baru; OŠ *29. novembar*, OŠ *Jedinstvo* i OŠ *Đerđ Kastrioti Skenderbeg* u Tuzima; OŠ *Bedri Elezaga* u Ulcinju i OŠ *Daciće* u Rožajama. Osnovno obrazovanje na albanskom jeziku pohađa 2.612 učenika/ca od čega 1.338 dječaka i 1.274 djevojčica.

Nastava na albanskom jeziku se realizuje u Privatnoj gimnaziji *Drita* u Ulcinju.

U visokom obrazovanju postoji Studijski program za učitelje/ice na albanskom jeziku u Podgorici. U akademskoj 2021/2022. godini na predmetni program za učitelje/ice se upisalo 62 studenta/kinja, (37 muškaraca i 25 žena), a dodijeljene su četiri stipendije.

6.1.3. Obrazovanje RE populacije

U septembru 2021. godine **u predškolsko vaspitanje i obrazovanje je upisano 192 RE djece (99 dječaka i 93 djevojčice).** U osnovnim školama je upisano **1.856 osnovaca RE populacije (960 dječaka i 896 djevojčica)**, dok je srednjim školama ukupno je upisano **207 srednjoškolaca/ki (115 dječaka i 92 djevojčice).**

Broj studenata/kinja romske i egipćanske populacije u akademskoj 2021/2022.godini, bio je 12 (7 muškaraca i 5 žena).

U martu 2021. godine, Minsitarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta, usljed nastale situacije sa pandemijom Covid-19, kampanju za upis RE djece u predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje umjesto obilaska zajednice RE u svim gradovima Crne Gore gdje gravitira najveći broj RE zajednice i ličnog obraćanja, organizovalo je konferenciju za štampu u prostorijama Ministarstva. Upućene su poruke od strane predstavnika Ministarstva prosvjete, nauke, kulture i sporta, Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava, NVO organizacija koje se bave pitanjima podrške pripadnika RE zajednice, Romskog savjeta, uspješnih učenika RE pripadnosti i predstavnika škola. Naglašeno je da, ukoliko roditelji nemaju mogućnosti da upišu djecu elektronskim putem, mogu da se obrate obrazovnoj ustanovi, koja će pružiti pomoć pri upisu, a takođe i **saradnici u socijalnoj inkluziji**. Obraćanje su objavila sredstva informisanja, a objavljeno je i na sajtu resornog Ministarstva.

Tokom školse 2021-2022. godine, resorno Ministarstvo je obezbjedilo besplatan prevoz za oko 600 učenike/ca osnovnih škola RE populacije u Podgorici, Nikšiću, Beranama i na Cetinju.

Minsitartsvo je i tokom 2021.godine nastavilo sa angažovanjem **saradnika/ca u socijalnoj inkluziji RE u obrazovanju**. Ova praksa se pokazala kao izuzetno korisna za obuhvat djece RE populacije sistemom obrazovanja, kao i za smanjenje drop-outa. Angažovano je 22 saradnika/ca (medijatora) u osnovnim školama: u Podgorici, Nikišiću, Baru, Beranama, Ulcinju, Herceg Novom i Tivtu.

U skladu s mjerom broj 5.7 i mjerom 5.10 iz *Akcionog plana za sprovođenje Strategije socijalne inkluzije Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2021-2025*, Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta je raspisalo konkurs za školsku i akdemsku 2021/2022. godinu za dodijelu stipedija

srednjoškolicima/kama studentima/kinjama romske i egipćanske zajednice. Konkurs je trajao od 1. septembra do 18. oktobra na koji se prijavilo 186 kandidata/tkinja. **Ministarstvo je odobrilo 180 stipendija.**

Na konkursu resornog Ministarstva za dodjelu **stipendije studentima/kinjama se prijavilo 12 kandidata/kinja RE populacije.** Svim prijavljenim kandidatima/kinjama su dodjeljene stipendije.

Za besplatan boravak u studentskom domu za studente/kinje romske i egipćanske zajednice, primjenjuje se princip afirmativne akcije. Angažovani su mentori/ke (nastavnici) u osnovnim i srednjim školama za 150 učenika/ca RE zajednice u okviru projekta koji realizuje NVO *Mladi Romi* u saradnji sa Ministarstvom prosvjete.

18. oktobra na Međunarodni dan borbe protiv trgovine ljudima, u osnovnim i srednjim školama održan je čas na temu prevencije trgovine ljudima na inicijativu resornog ministarstva i Odjeljenja za borbu protiv trgovine ljudima.

7. INFORMISANJE

U okviru informisanja pripadnika/ca manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica putem štampanih medija najveći broj se štampa na albanskom, hrvatskom, romskom i bosanskom jeziku. Štampani mediji se uglavnom finansiraju iz sredstava Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava, izuzev nedjeljnika na albanskom jeziku *Koha Javore* čije izdavanje finansira Skupština Crne Gore, na osnovu člana 82 stav 1 tačka 3 Ustava Crne Gore i člana 3 stav 2 Zakona o medijima.

7.1. Nacionalni javni servis RTCG

Tokom 2021. godine RTCG je redovno emitovao programsku šemu koja se odnosila na manjinske narode, ali u nešto manjem obimu zbog krize koje je izazvala pandemija COVID19, posebno u martu i aprilu mjesecu. Redakcija na albanskom jeziku je emitovala:

345 emisija *Lajmet*;
41 emisija *Mozaiku*;
35 emisija *Mostovi*;
13 emisija *Savore*.

Emitovana je i novogodišnja emisija na albanskom jeziku u trajanju od 90 minuta.

Lajmet je dnevna informativna emisija na albanskom jeziku koja se bavi informisanjem albanske populacije na maternjem jeziku. Uređivačka politika ove emisije je u saglasnosti sa uređivačkom politikom RTCG, sa naglaskom na događaje koji se tiču Albanaca/ki u Crnoj Gori i regionu;

Mozaiku je emisija koja traje 60 minuta, na albanskom je jeziku i mozaičkog je tipa. Počela je da se emituje 1998. godine i bez prekida se emituje do današnjih dana. Emisija se bavi životom Albanaca/ki u Crnoj Gori i obuhvata nedeljne događaje na polju kulture, nauke, školstva, turizma, poljoprivrede i sporta. Takođe prati i kulturne manifestacije, simpozijume, književne večeri i

najznačajnije događaje u zemlji. U svakoj emisiji se emituje do 5 priloga različitih formi, od reportaža, hronika, intervjuja i razgovora, a koje su kombinovane muzikom.

Mostovi je emisija kolažnog sadržaja koja se emituje jednom nedeljno u trajanju oko 30 minuta i obrađuje teme koja se tiču ostalih manjinskih zajednica, bošnjačke, muslimanske i hrvatske zajednice. Emisija se bavi promocijom kulture, tradicije, istorije i obrazovanja, a i socialnim pitanjima ovih zajednica u Crnoj Gori.

Savore je emisija na romskom jeziku koja se emituje svake druge nedjelje, u trajanju od 25 minuta. Emisija se prevodi sa službenog na romski ili sa romskog na službeni jezik u zavisnosti od sagovornika/ca. Bavi se životom romske i egipćanske zajednice u Crnoj Gori, promocijom kulture i obrazovanja, a i socialnim statusom ove zajednice.

7.2. Radio Crne Gore

Radio Crne Gore je tokom 2021. godine emitovao:
215 radijskih emisija *Lajmet e mengjesit* (Jutarnje vijesti),
265 radijskih emisija *Ditari* (Dnevnik na albanskom),
52 radijskih emisija *Ne fund te javes* (Na kraju nedjelje).

Lajmet e mëngjesit (do 5 minuta, termin emitovanja od 7,50 do 7,55 radnim danima) i *Ditari* (do 30 minuta, koji se emituje od 17,30 do 18) su dnevne informativne emisije na albanskom jeziku koje se bave informisanjem albanske populacije na maternjem jeziku, ali sadrže i priloge dnevnih dešavanja u opštinama u Crnoj Gori gdje Albanci čine većinu ili značajni dio stanovništva. Uređivačka politika ovih emisija je u saglasnosti sa uređivačkom politikom Radia Crne Gore (RCG) sa naglaskom na događaje koji se tiču Albanaca/ki u Crnoj Gori i region.

Në fund të Javës je emisija koja traje 55 minuta, na albanskom je jeziku i informativno - muzičkog karaktera. Emisija se bavi životom Albanaca/ki u Crnoj Gori kroz priloge koje pripremaju novinari/ke iz raznih sfera života; politike, obrazovanja, ekonomije, kulture i sporta. Ova emisija obuhvata nedeljne događaje na polju kulture, nauke, školstva, turizma, poljoprivrede i sporta na teritoriji Crne Gore, gdje žive Albanci/ke, kao i neke priloge iz diaspore. Takođe prati i kulturne manifestacije, simpozijume, književne večeri i najznačajnije događaje u zemlji, a takođe ima i muzičkog sadržaja. U svakoj emisiji se emituje 5-6 priloga različitih formi.

Romski glas je emisija na romskom jeziku koja se emituje svake druge nedjelje, u trajanju od 25 minuta. Emisija se prevodi sa službenog na romski ili sa romskog na službeni jezik u zavisnosti od sagovornika/ca. Bavi se životom romske i egipćanske zajednice u Crnoj Gori, promocijom kulture i obrazovanja, a i socialnim statusom ove zajednice.

Nacionalni javni servis RTCG shodno planiranom programu, redovno prati i izvještava aktuelnosti u oblasti kulture, tradicije, istorije, jezika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Crnoj Gori. Posebnu pažnju posvećuje promociji stvaralaca i njihovih djela koje dolaze iz redova manjina koje žive u Crnoj Gori. Isto tako posebnu pažnju posvećuje i regionalnoj saradnji u oblasti informisanja sa Javnim emiterima u matičnim državama manjinskih naroda, često razmjenjujući emisije različitih sadržaja koje se tiču manjina.

Uloga medija u razvijanju tolerancije i njegovanju razumijevanja među različitim etničkim zajednicama je presudna i stoga je izuzetno važno, sa njihove strane, preduzimanje odgovarajućih mjera koje prije svega podrazumijevaju obrazovanje i dodatnu obuku svih zapošljenih u njima.

8. UPOTREBA JEZIKA I PISMA

Ustav Crne Gore posvećuje veliku pažnju zaštiti identiteta manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica kojima se jemče prava i slobode koje mogu koristiti pojedinačno i u zajednici sa drugima.

Ministarstvo unutrašnjih poslova, u skladu sa administrativnim i kadrovskim kapacitetima, posebnu pažnju posvećuje zaštiti prava službenika/ca manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, u skladu sa Ustavom Crne Gore, Zakonom o državnim službenicima i namještenicima i Zakonom o manjinskim pravima i slobodama. Tokom.2021.godine, za crnogorske državljanke/ke koji u službenoj upotrebi koriste crnogorski, srpski, bosanski, albanski ili hrvatski jezik, podaci u ličnoj karti su unijeti i na jednom od tih jezika, a ime i prezime unijeto je samo na jeziku podnosioca zahtjeva, i to:

crnogorski - latinica 95.842; crnogorski – ćirilica 1.529; srpski jezik – 6.298; bosanski jezik – 301; albanski jezik – 938; hrvatski jezik – 59.

U izvještajnom periodu na zahtjev podnosioca zahtjeva, podaci o imenu i prezimenu unijeti su u pasoš na zahtjev podnosioca zahtjeva na jezicima u službenoj upotrebi, i to:

crnogorski – latinica 56.755; crnogorski – ćirilica -510; srpski jezik – 2.075; bosanski jezik – 316; albanski jezik – 1.144; hrvatski jezik – 40.

Članom 3 Zakona o matičnim registrima propisano je da se matični registri vode, a izvodi i uvjerenja izdaju na crnogorskom jeziku. Lično ime pripadnika/ce manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice upisuje se u matične registre na njegovom/njenom jeziku i pismu, u skladu sa zakonom. Lično ime stranca/kinje upisuje se na jeziku podnosioca zahtjeva latiničnim pismom. Lično ime u matičnim registrima može biti upisano samo na jednom jeziku i pismu. Izuzetno, prezime koje se stiče prilikom zaključenja braka upisuje se na jeziku lica čije se prezime uzima ili pridružuje, pri čemu novo lično ime mora biti upisano na jednom pismu.

Podaci o mjestu, opštini i državi koji se odnose na pripadnika/cu manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice upisuju se i na jeziku i pismu tog manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice, u skladu sa zakonom. Izvodi i uvjerenja iz matičnih registara za pripadnike/ce manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice izdaju se i na jeziku i pismu tog manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice, u skladu sa zakonom.

Radi realizacije ove norme, izvod iz matičnog registra rođenih, izvod iz matičnog registra umrlih i uvjerenje o crnogorskom državljanstvu izdaju se na zahtjev podnosioca zahtjeva, na sljedećim obrascima:

- crnogorski jezik – latiničnim pismom; srpski jezik – ćiriličnim pismom; bosanski jezik – latiničnim pismom (dvojezično); albanski jezik – albanskim pismom (dvojezično); hrvatski jezik - latiničnim pismom (dvojezično). Pod terminom «dvojezično» podrazumijeva se pisanje na crnogorskom jeziku latiničnim pismom, kao službenim jezikom, i pisanje na jednom od jezika u službenoj upotrebi.

U periodu od 07.11.2009. godine (datum stupanja na snagu Zakona o dopunama Zakona o strancima), zaključno sa 01.01.2022. godine, raseljena i interno raseljena lica su podnijela ukupno 15.259 zahtjeva za odobravanje stalnog nastanjenja i privremenog boravka do tri godine. Od ovog broja riješeno je 15.137 zahtjeva, dok je po 122 zahtjeva postupak u toku. Od 15.137 riješenih predmeta, za 12.400 lica zahtjev je usvojen i odobren je stalni boravak ili privremeni boravak do tri godine, 297 zahtjeva je odbijeno, dok je 2.440 predmeta odbačeno/obustavljeno (u pitanju su dupli ili nepotpuni zahtjevi).

9. UČEŠĆE U JAVNOM ŽIVOTU I POLITIČKA PARTICIPACIJA

Učešće ili zastupljenost pripadnika/ca manjina u političkom i javnom životu Crne Gore ima uporište u postojećem zakonodavstvu. Ustav Crne Gore u članu 79, tačka 9 i 10 jemči pravo na autentičnu zastupljenost pripadnika/ca manjina u Skupštini Crne Gore i skupštinama jedinica lokalne samouprave u kojima čine znatan dio stanovništva, shodno principu afirmativne akcije, kao i pravo na srazmjernu zastupljenost u javnim službama, organima državne vlasti i lokalne samouprave.

Zakonom o izboru odbornika i poslanika (koji je donijela Skupština Crne Gore 16 septembra 2011. godine) je na bliži način definisana ustavna garancija manjinskim narodima i drugim manjinskim nacionalnim zajednicama na autentičnu zastupljenost u Skupštini Crne Gore.

Princip afirmativne akcije definisan izbornim zakonodavstvom se posebno ogleda u:

- mogućnosti manjeg broja kandidata/kinja na poslaničkim listama koju podnose grupe građana/ki ili političke stranke koje predstavljaju manjinski narod ili manjinske nacionalne zajednice;
- manji broj potpisa za potvrđivanje lista koje podnose grupe građana/ki ili političke stranke koje predstavljaju manjinski narod ili manjinsku nacionalnu zajednicu;
- preferencijalni tretman kada nijedna izborna lista za izbor poslanika pripadnika/cu određenog manjinskog naroda ili manjinske nacionalne zajednice ne ispuni definisani cenzus od 3% ukupnog broja važećih glasova, a pojedinačno dobiju najmanje 0,7% važećih glasova, stiču pravo na učešće u raspodjeli mandata kao jedna – zbirna izborna lista sa ukupno dobijenim brojem važećih glasova, s tim što će se za obračun mandata priznavati zbrajanje koje obezbjeđuje osvajanje do tri mandata.
- za hrvatski narod u Crnoj Gori, u slučaju da ni jedna izborna lista za izbor poslanika/ca iz reda ovog naroda ne ispuni gore navedene uslove, najuspješnija od tih lista sa najmanje 0,35% važećih glasova stiže pravo na jedan poslanički mandat.

Navedena prava koriste izborne liste pripadnika/ca određenog-istog manjinskog naroda, odnosno određene-iste manjinske nacionalne zajednice, sa učešćem do 15% od ukupnog stanovništva u izbornoj jedinici, prema podacima sa posljednjeg popisa stanovništva.

Zakonom o manjinskim pravima i slobodama, članom 39 je definisano da ako izabrani poslanici/e shodno principu afirmativne akcije, a u skladu sa izbornim zakonodavstvom smatraju da predloženi akt ili propis bitno zadire u interese tih manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, o tome će podnosilac predloga i ti poslanici/e usaglašavati stavove. Usaglašavanje se odnosi na pitanja koja se odnose na promjene etničke strukture stanovništva suprotno članu 39 stav 1 ovog

zakona, pitanja koja se odnose na sadržaje obrazovnih programa bez mišljenja Savjeta manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, pitanja koja se tiču očuvanja jezičkog i nacionalnog identiteta manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica" (član 29).

Opštinska izborna komisija za izbor odbornika/ce, a Državna izborna komisija za izbor poslanika/ce utvrđuje ukupan broj glasova koji je dobila svaka izborna lista i utvrđuje broj mandata koji pripada svakoj listi. Svakoj izbornoj listi pripada broj mandata srazmjeran broju dobijenih glasova. U raspodjeli mandata učestvuju izborne liste koje su dobile najmanje 3% od ukupnog broja važećih glasova u izbornoj jedinici. Izuzetno od ovoga, izborne liste za izbor poslanika pripadnika određenog manjinskog naroda ili manjinske nacionalne zajednice, naznačenog u izbornoj prijavi ili nazivu izborne liste, u slučaju da ni jedna od njih ne ispuni uslov iz stava 1 ovog člana, a pojedinačno dobiju najmanje 0,7% važećih glasova, stiču pravo na učešće u raspodjeli mandata kao jedna - zbirna izborna lista sa ukupno dobijenim brojem važećih glasova, s tim što će se za obračun mandata priznavati zbrajanje koje obezbjeđuje osvajanje do tri mandata.

U slučaju da ni jedna od izbornih lista za izbor poslanika/ca u Crnoj Gori ne ispuni uslove iz člana 94 stav 1 ovog člana i tačke 1 ovog stava, najuspješnija od njih, sa najmanje 0,35% važećih glasova stiče pravo na jedan poslanički mandat. Ovo pravo koriste izborne liste pripadnika/ca određenog - istog manjinskog naroda, odnosno određene iste manjinske nacionalne zajednice, sa učešćem do 15% od ukupnog stanovništva u izbornoj jedinici, prema podacima sa posljednjeg popisa stanovništva.

Učešće izborne liste pripadnika određenog manjinskog naroda ili manjinske nacionalne zajednice u predizbornoj koaliciji sa izbornim listama pripadnika/ca drugog manjinskog naroda ili manjinske nacionalne zajednice ili izbornim listama političkih stranaka ili grupa građana/ki koje ne koriste pravo iz stava 2 ovog člana ne isključuje drugim podnosiocima izbornih lista tog manjinskog naroda ili manjinske nacionalne zajednice pravo iz stava 2 ovog člana.

Izborne liste za izbor odbornika pripadnika/ca određenog manjinskog naroda ili manjinske nacionalne zajednice, naznačenog u izbornoj prijavi ili nazivu izborne liste, u slučaju da ni jedna od njih ne ispuni uslov iz stava 1 ovog člana, stiču pravo na učešće u raspodjeli mandata pojedinačno, sa dobijenim brojem važećih glasova. Ovo pravo koriste izborne liste pripadnika/ca određenog - istog manjinskog naroda, odnosno određene - iste manjinske nacionalne zajednice, sa učešćem do 15% od ukupnog stanovništva na državnom nivou i sa učešćem od 1,5% do 15% od ukupnog stanovništva na teritoriji opštine, Glavnog grada, odnosno Prijestonice, prema podacima sa posljednjeg popisa stanovništva.

10. KULTURA

Zakonom o kulturi ("Sl. listu CG", br. 49/08, 16/11, 38/12) utvrđen je model ostvarivanja kulture na principima slobode stvaralaštva i poštovanja prava na kulturu, uz ravnopravno očuvanje svih kulturnih identiteta i poštovanje kulturne različitosti. Podršku i podsticaj razvoja kulture obezbjeđuje na nekoliko načina. Jedan od prioriteta vidova podrške u kulturi, obezbjeđuje se putem sufinansiranja kulturno-umjetničkog stvaralaštva po osnovu javnog konkursa. Konkursi se objavljuju na godišnjem nivou. Pravo učešća u skladu sa zakonskim kriterijumima otvoreno je za sve učesnike/ce na kulturnoj sceni Crne Gore, kao i pripadnike/ce manjinskih naroda i drugih

manjinskih nacionalnih zajednica. Selekciju projekata za sufinansiranje opredjeljuje kvalitet umjetničke produkcije, inovativnost u programskim sadržajima, reference realizatora kao i promocija multikulturalnih vrijednosti, doprinos očuvanju tradicije i sl.

10.1. Kulturno - umjetničko stvaralaštvo

Javnim konkursom realizovanim u 2021. godini, **Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta** je sufinansiralo ukupno **153 projekta i programa iz oblasti kulturno-umjetničkog stvaralaštva** (likovna umjetnost, muzičko-scenska djelatnost, književnost i književno prevođenje, časopisi iz oblasti kulture i umjetnosti pozorišnu produkciju manifestacije i festivale, projekte zajedničkog crnogorskog učešća na međunarodnim manifestacijama i festivalima i projekte iz Programa razvoja kulture na sjeveru).

Među navedenim projektima podržani su i projekti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica. Sa tim statusom, uz poštovanje kriterijuma kvaliteta umjetničke produkcije odobreno je za **sufinansiranje 9 projekata manjinskih naroda** sa ciljem da se između ostalog, kroz navedene projekte **afirmišu multikulturalne vrijednosti Crne Gore**.

Predmetni projekti su sljedeći: likovna djelatnost: *Mirsad Koljenović*, Podgorica, Kolektivna izložba, Bijenale u Fienci, 1.300 €; Adela Zajnilović, Podgorica, doktorske studije, 1.000 €; Književnost: Ali Gjecbritaj, Ostros-Gjurme (Tragovi), 900 €; Kulturno-umjetničke manifestacije i festivali: Jevrejska zajednica, Mahar, konferencija, Evropski dani jevrejske kulture, 37.000 €.

Razvoj kulture na sjeveru: Aldemar Ibrahimović, Rožaje, Urbane sjene, samostalna izložba u Hrvatskoj, 1.150 €; Sabaheta Beka Masličić, Berane, Veliko plavo putovanje, izložba, 800 €; Braho Adrović, Berane, Vrzino kolo, štampanje i promocija knjige, 1.100 €; Hajriz Luboder, Rožaje, Orientalno (osmansko) kulturno nasljeđe sjevera, izložba, 700 €; Reho Ramčilović, Pripovijetke, zbirka, 1.000 €;

10.2. Kulturna baština

Zakon o zaštiti kulturnih dobara²², kao jedan od osnovnih ciljeva zaštite, propisuje očuvanje kulturne raznolikosti kroz unapređenje stanja i vrijednosti svih vrsta kulturnih dobara, njegovanje kreativnosti i razumijevanja različitih kultura i kulturnih slojeva, unapređenje dijaloga među kulturama i religijama. Istim Zakonom propisano je da svako ima pravo da, pod jednakim uslovima, individualno ili kolektivno, koristi kulturna dobra, radi učešća u kulturnom životu, uživanja, naučnog napretka ili druge dobrobiti koja iz njega proističe, kao i da doprinosi njegovom obogaćivanju i očuvanju, te da je svako fizičko i pravno lice, uključujući i vjerske zajednice, dužno da poštuje kulturna dobra drugih, na isti način kao i svoja.

Vlada Crne Gore je na prijedlog Ministarstva prosvjete, nauke kulture i sporta, a u skladu sa članom 128 Zakona o zaštiti kulturnih dobara, Programom zaštite i očuvanja kulturnih dobara za 2021. godinu, dala puni doprinos po pitanju ravnomjernog očuvanja kulturnog identiteta svih manjinskih zajednica u Crnoj Gori, kroz projekte koji se odnose na uspostavljanje saradnje između nadležnih

²² ("Službeni list Crne Gore", br. 049/10, 040/11, 044/17, 018/19)

institucija i vlasnika – držalaca kulturnih dobara, odnosno nosioca – čuvara nematerijalne baštine, kao i na obezbjeđivanju uslova da ista, shodno svojoj namjeni, služe kulturnoj, naučnoj i edukativnoj potrebi pojedinaca i društva.

Navedenim programom se unapređuje stanje kulturnih dobara, kroz projekte kojima se čuva identitet svih manjinskih zajednica i štite kulturna dobra kao dokaz multikulturalnosti i osobenosti crnogorskog kulturnog nasljeđa.

Programom zaštite **Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta** je finansijski je **podržalo 27 projekata**, koji se odnose na: arheološka i konzervatorska istraživanja, izradu konzervatorskog projekta i sprovođenje konzervatorskih mjera, edukaciju i doedukaciju i prezentaciju i popularizaciju kulturne baštine, koja je svjedočanstvo bogatog i raznolikog kulturnog izraza, svih građana Crne Gore.

Određeni broj projekata se odnosi na zaštitu i očuvanje kulturne baštine manjinskih naroda Crne Gore, ili se realizuju u lokalnim zajednicama u kojima žive i ostvaruju svoja prava pripadnici manjinskih naroda, te izdvajamo sljedeće projekte: *Sprovođenje sistemskih arheoloških istraživanja starih konaka Manastira Đurđevi Stupovi*, Opština Berane; *Arheološka istraživanja i sprovođenje preventivnih mjera zaštite na lokalitetu Planinica*, Opština Tuzi; *Izrada konzervatorskog projekta i sanacija spomenika Ivanu Crnojeviću, sa uređenjem platoa*, Prijestonica Cetinje; *Izrada konzervatorskog projekta i sanacija kulturnog dobra i zone oko kulturnog dobra, Saborni hram Sv. Vasilija Ostroškog*, Opština Nikšić; *Konzervatorsko istraživanje i izrada arhitektonsko-konzervatorskog projekta sanacije Zapadne (Potkovičaste kule)*, Opština Herceg Novi; *Sanacija istočnog zida, kruništa, i uklanjanje šteta iz bastiona Sv. Jeronima na kome se nalazi paviljon Gradske muzike*, Opština Herceg Novi; *Sanaciono - konzervatorski radovi na zgradi Dvorca kralja Nikole*, Opština Bar; *Postavljanje ograde na prilaznoj stazi sa stepeništem na crkvi na Ćipuru*, Prijestonica Cetinje; *Izrada konzervatorskog projekta i sprovođenje konzervatorskih mjera na objektu memorijalne kulturne baštine „Partizansko groblje“*, Opština Kolašin; *Tradicionalna izrada čunova*, oblast Skadarskog jezera; *Crkva u Boki Kotorskoj 1200 - 1800*, Hrvatsko nacionalno vijeće Crne Gore.

Pored projekata iz Programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara za 2021. godinu, Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta, finansijski je podržalo i radove na unapređenju uslova za rad u zgradi džemata islamske zajednice u Herceg Novom; sanaciju objekta internata Bogoslovijske Sv. Petra, na Cetinju; aktivnosti *Bokeljske mornarice*, kao nosioca najstarijeg i veoma raznolikog nasljeđa, nastalog na pomorskoj tradiciji Boke Kotorske.

10.3. Kapitalne investicije i kreativne industrije

Tokom 2021. godine, okončana je rekonstrukcija Zgrade zatvora Stari grad Kotor za potrebe uspostavljanja Centra za razvoj kreativnih industrija sa rezidencijalnim jedinicama, koja će služiti svim građanima/kama, bez obzira na nacionalnu pripadnost;

Nadalje, okončana je sanacija i adaptacija enterijera Arhiepiskopske palate u Starom gradu Baru za potrebe uspostavljanja Arheološkog muzeja u kojem će biti izloženi artefakti koji ukazuju na istorijski kontekst, multietičnost i multikulturalnost toga područja;

Takođe, završena je adaptacija dijela prizemlja Doma kulture u Baru u cilju tehničko-tehnološke modernizacije, tj. digitalizacije bioskopa, koji će služiti svim građanima/kama, bez obzira na nacionalnu pripadnost; Okončana je i Prva faza rekonstrukcije zgrade Muzeja u Bijelom Polju u kome će biti izloženi muzejski predmeti koji ukazuju na istorijski kontekst, multietičnost i multikulturalnost toga područja.

11. RAZVOJNA I EKONOMSKA POLITIKA

Jedan od ekonomskih imperativa Crne Gore je ujednačen regionalni razvoj. Ova činjenica je veoma značajna i sa aspekta zaštite i unapređenja manjinskih prava, s obzirom na činjenicu da je veliki broj manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica koncentrisan na manje razvijenim sjevernim područjima. Strategijom manjinske politike je ekonomski razvoj sredina sa znatnim učešćem manjinske populacije prepoznat kao oblast kojoj treba posvetiti pažnju, zbog toga je ovim Izvještajem dat kratak prikaz aktivnosti i na tom polju.

Krajem 2020. godine, shodno Zakonu o regionalnom razvoju, obračunata je nova Lista stepena razvijenosti jedinica lokalne samouprave. Ovaj indikator, uz stepen konkurentnosti jedinica lokalne samouprave, služi sagledavanju politike regionalnog razvoja, dugoročno. Takođe, stepen razvijenosti jedinica lokalne samouprave, u dijelu nadležnosti Ministarstva ekonomskog razvoja, ima svoju primjenu i u definisanju kriterijuma za intenzitet podrške u okviru Programa za unapređenje konkurentnosti privrede u Crnoj Gori, gdje aplikanti iz manje razvijenih lokalnih samouprava dobijaju veći procenat podrške ili bodovnu prednost.

U kontekstu politike regionalnog razvoja, važno je pomenuti da je Ministarstvo ekonomskog razvoja u 2021. godini, nastavilo sa podrškom u izradi Strateških planova razvoja lokalnih samouprava, koji definišu viziju, strateške ciljeve za naredni period, kao i usmjerenje raspoloživih resursa u tom pravcu.

Dodatno, Ministarstvo je bilo partner na realizaciji UNOPS²³ projekta *Norveška za Vas - Crna Gora*, u okviru kojeg je u 2021. godini, realizovano niz aktivnosti podrške lokalnoj privredi i unapređenju lokalne infrastrukture, sa akcentom na manje razvijene jedinice lokalne samouprave.

11.1. Izrada planskih dokumenata

Prema podacima od oktobra 2021. godine, od oko 54 053 podnijetih zahtjeva za legalizaciju na nivou države obrađeno je preko 48 000 zahtjeva što predstavlja 89% ukupnog broja zahtjeva.

Od početka postupka legalizacije donijeto je 2 142 rješenja o legalizaciji. Od ukupnog broja obrađenih zahtjeva, donijeto je 7 520 rješenja o prekidu postupka, od čega je u 2 525 rješenja donijeto sa razloga neusklađenosti sa planovima a 286 rješenja o prekidu radi rješavanja imovinsko pravnih odnosa, dok za određeni broj slučajeva opštine nijesu dostavile detaljne podatke.

²³ Kancelarija Ujedinjenih nacija za projektne usluge / United Nations Office for Project Services

Shodno Zakonu, rješenje o legalizaciji, se može donijeti za bespravni objekat koji se nalazi na orto foto snimku i koji je izgrađen u skladu sa osnovnim urbanističkim parametrima ili smjernicama, važećeg planskog dokumenta donesenog do stupanja na snagu ovog zakona, odnosno planskog dokumenta donijetog shodno zakonom propisanoj proceduri. Ali ukoliko to nije slučaj, postupak se prekida do donošenja Plana generalne regulacije Crne Gore.

Prema prikupljenim podacima, **obračunat je i naplaćen dio prihoda od naknade za komunalno opremanje za bespravne objekte: u budžete jedinica lokalne samouprave je uplaćeno 4,603,041.82 € na ime ove naknade, dok je obračunati iznos 6,948,326.20 €.** Naime, naknada za komunalno opremanje građevinskog zemljišta, po zahtjevu vlasnika bespravnog objekta može da se plaća jednokratno ili u jednakim mjesečnim ratama, na period od 10 ili 20 godina.

Shodno odredbama člana 169 Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata jedinica lokalne samouprave je dužna da sredstva ostvarena od naknade za komunalno opremanje građevinskog zemljišta za bespravne objekte i naknade za korišćenje prostora iz člana 168 ovog zakona, koristi za komunalno opremanje građevinskog zemljišta i za obezbjeđivanje alternativnog smještaja, u skladu sa ovim zakonom. Znači, sredstva prikupljena u procesu legalizacije će se ulagati u one prostore na kojima su izgrađeni bespravni objekti, u izradnju nedostajuće infrastrukture, objekata od javnog interesa. Krajnji cilj odnosno rezultat koji očekujemo je podizanje kvaliteta života građana/ki i uređen i opremljen prostor.

Shodno članu 164 Zakona jedinice lokalne samouprave su obavezne da uz prethodnu saglasnost Vlade, donesu podzakonska akta kojim će se propisati visina, uslovi, način, rokovi i postupak plaćanja naknade za urbanu sanaciju. **U 2021. godini Vlada Crne Gore je dala saglasnost na predloge odluke o naknadi za urbanu sanaciju za Prijestonicu Cetinje i sljedeće opštine: Andrijevića, Bar, Berane, Bijelo Polje, Gusinje, Danilovgrad, Herceg Novi, Kolašin, Plav, Plužine, Rožaje, Šavnik, Tivat, Ulcinj i Žabljak.**

Takođe, shodno članu 168 Zakona, u izvještajnom periodu Ministarstvo je izdalo 11 saglasnosti na podzakonska akta kojim se propisuju visina, način i kriterijumi plaćanja godišnje naknade za korišćenje prostora za bespravne objekte i to za sljedeće opštine: Andrijevića, Bijelo Polje, Gusinje, Herceg Novi, Kolašin, Petnjica, Plužine, Pljevlja, Šavnik, Ulcinj i Žabljak.

Shodno članu članu 171 Zakona jedinice lokalne samouprave su obavezne da, uz prethodnu saglasnost Ministarstva, donesu podzakonska akta kojim će se propisati bliži uslovi, način, postupak i kriterijumi za obezbjeđivanje alternativnog smještaja. Ministarstvo je dalo saglasnost na predloge odluka o obezbjeđivanju alternativnog smještaja i za sljedeće opštine: Andrijevića, Bijelo Polje, Budva, Gusinje, Herceg Novi, Kolašin, Kotor, Petnjica, Plav, Plužine, Pljevlja i Tuzi.

12. LOKALNA SAMOUPRAVA

12.1. Opština Bijelo Polje

Prema popisu stanovništva iz 2011.godine, u Bijelom Polju je živjelo je ukupno 46.051 stanovnika/ca, što predstavlja 7,43% od ukupnog broja stanovnika/ca Crne Gore. Kada su u pitanju Romi i romska zajednica, oni su najugroženija i najmarginalizovanija manjinska zajednica koja broji

334 lica. U cilju poboljšanja kvaliteta i uslova života, njihove integracije u lokalnu zajednicu, Opština Bijelo Polje je donijela i implementira Lokalni akcioni plan za integraciju Roma za period 2018-2022.godina. Plan sadrži skup prioriternih i sistemskih mjera koje je potrebno implementirati kako bi se postigla socijalna inkluzija Roma u 7 ključnih oblasti koje su prepoznate i Nacionalnom Strategijom.

Tokom 2021.godine, Opština Bijelo Polje je u iznosu od 15.000 eura finansijski podržala vjerske organizacije, a sve u cilju pružanja jednake mogućnosti za razvoj duhovnosti i nesmetanog vršenja i uzivanja vjerskih prava i sloboda. Takođe u okviru JU Centra za kulturu *Vojislav Bulatović-Strunjo* Bijelo Polje, sprovedeni su određeni Programi ili manifestacije, koji se odnose na manjine i manjinske narode, i to:

- 19. februara, u Galeriji JU Centar za kulturu *Vojislav Bulatović Strunjo*, povodom Međunarodnog dana maternjeg jezika organizovana je tribina na temu *Moj maternji je bosanski jezik jer ja sam Bošnjak*;
- 23. marta, otvorena je kolektivna izložba slika pod nazivom *Ženski likovni rukopisi*, koju su organizovali CEKUM u saradnji sa JU Centar za kulturu *Vojislav Bulatović Strunjo*;
- 13. aprila, u Galeriji JU Centar za kulturu *Vojislav Bulatović Strunjo*, organizovana je izložba fotografija *Tako su govorili naši preci* u organizaciji Srpskog društva *Sveti Sava* i Srpskog nacionalnog Savjeta.
- 10. juna, održana je tribina *Za mržnju nemam ti kad* koju je organizovao Institut za medije Crne Gore. Tribina je bila namijenjena donosiocima odluka, zaposlenima u institucijama, civilnom sektoru, učenicima, mladima i svim građanima koji su zainteresovani za važna društvena pitanja;
- 29. jula, održana je promocija knjiga akademika Šerba Rastodera *Parole ili činjenice, za pravo, čast i slobodu Crne Gore I-III* i knjiga *Bijele knjige žrtava Sandžaka I-IV*, autora Fehima Džogovića i Šerba Rastodera;
- takođe 29. jula, u velikoj sali JU Centar za kulturu *Vojislav Bulatović Strunjo*, izvedena je predstava *Zaljubljeni vitez od Morače* i animatorski program udruženja Crnogoraca Jugoistočne Srbije iz Aleksinca (u okviru manifestacije *Dani dijaspore - iseljenika*);
- 30.jula, na bjelopoljskom gradskom trgu održan je kulturno-umjetnički program *Crna Goro ljubav ti je ime* u okviru manifestacije *Dani dijaspore – iseljenika*.

Takođe, Turistička organizacija Bijelo Polje podržala je finansijski manifestaciju Multimedijalno veče *Stari Kotor u Bijelom Polju*, koja je održana 18 jula u organizaciji JU Ratkovićeve večeri poezije i Centra za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore i turističke organizacije Kotora, koja je održana u *Kući Rista Ratkovića*.

12.2. Opština Gusinje

Prema zvaničnim podacima popisa iz 2011 godine, u Opštini Gusinje živi 65.63 % stanovništva koji se izjašnjavaju kao Bošnjaci; 17,57% Muslimani; 10,88% Albanci, dok se ostalo stanovništvo izjašnjava kao Crnogorci i Srbi.

U OŠ *Džafer Nikočević* odvija se dvojezična nastava na crnogorskom i albanskom jeziku. Od 60 nastavnika/ica zapošljenih u predmetnoj školi, 26 nastavnika/ca predaju na albanskom jeziku i 34

na službenom jeziku. Ukupan broj upisane djece je 271, od kojih 104 nastavu pohađa na albanskom jeziku i 169 na crnogorskom. Takođe, u JPU *Dječiji vrtić* Plav, Područna jedinica Gusinje, za grupu djece odvija se nastava na albanskom jeziku.

Kada je riječ o lokalnoj samoupravi i zapošljenju u istoj, pripadnici/e albanskog naroda se nalaze na visoko-rukovodnim pozicijama, i to na mjestima predsjednika i sekretara Skupštine Opštine Gusinje, potpredsjednika i sekretara Sekretarijata. Takođe, njihova zastupljenost je značajna i na ostalim pozicijama, kao i u ostalim institucijama. Članovi/ce su upravnih odbora i savjeta preduzeća. U Skupštini se upotrebljava albanski jezik, skupštinski materijal se odbornicima dostavlja na dva jezika, albanskom i crnogorskom, pri čemu je ispoštovan prag za korišćenje manjinskog jezika koji u Crnoj Gori iznosi 5%. Postoji i prevodioc za albanski jezik, što umnogome olakšava građanima/kama da šalju zahtjeve, primjedbe i druge podneske, kao i da odgovor istih dobiju na svom jeziku.

Toponimi u gradu, kao i natpisi na institucijama i na ulaznim vratima kancelarija Opštine su dvojezično napisani. Opština Gusinje je donijela Odluku o stipendiranju studenata/kinja, pa je za akademsku 2021/2022 godinu dodijelila **10 stipendija studentima/kinjama albanske nacionalnosti**.

12.3. Opština Herceg Novi

U Herceg Novom su romska i egipćanska zajednica socijalizovane sa većinskom zajednicom. Napori Opštine da riješi pitanje stanovanja, kao i da poboljša uslove za romsku i egipćansku populaciju, ogleda se u **izradi stanova za 7 porodica u naselju Drenovik vrijedan 240 hiljada eura, započet je 2015. godine**.

Analizirajući službene evidencije, evidentno je 34 Roma/kinja koristi pet vrsta prava/usluga, od čega je najviše onih koji koriste dječiji dodatak (14 osoba) i dodatak za njegu i pomoć (11 osoba), dok materijalno obezbjeđenje porodica koriste (4 porodice), usluge dnevnog boravka za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju (3 osobe) i ličnu invalidninu (2 osobe).

Takođe Centar za socijalni rad pruža kontinuiranu podršku romskoj zajednici u Herceg Novom, kroz savjetodavno - terapijski rad na terenu, u vidu osnaživanja kapaciteta porodica, jačanja motivisanosti za obrazovanje, zaposlenje i unapređenje uslova života.

Tokom školske 2020/21. godine vaspitno-obrazovnim radom je bilo obuhvaćeno 25 djece romske i egipćanske populacije. Sva romska djeca bila su raspoređena po vaspitnim grupama, u zavisnosti od godina starosti. Njihov boravak u vrtiću, tokom školske godine je besplatan. Ovaj broj djece, obuhvata 90% romske populacije u Opštini (podatke o broju djece predškolskog uzrasta dobili smo iz evidencije Doma zdravlja Herceg Novi, medijatora/ki za djecu školskog uzrasta).

JPU *Naša Radost* je i tokom školske 2020/21. godine bila dio projekta *Vrtić za romsku i egipćansku djecu: podizanje svijesti romskih i egipćanskih roditelja o važnosti predškolskog obrazovanja*.

U 2021. godini su obavljani razgovori sa roditeljima iz RE zajednice na tri definisane teme:

- Higijenske navike i zdravstvena njega, sa posebnim osvrtom na uticaj epidemije COVID-19;
- Preporuke roditeljima za aktivnosti kod kuće, koje se odnose na predopismenjavanje, podršku djetetu na socijalnom i emocionalnom planu;
- Informisanje o važnosti upisa djece u predškolske ustanove s posebnim osvrtom na elektronski upis, kao i saradnja/partnerstvo roditelja sa vrtićima.

Uključeni su svi vaspitači/ce u čijim vaspitnim grupama su polaznici/e romske i egipćanske populacije. Tim za inkluziju djece romske i egipćanske populacije ima za cilj da podstiču roditelje djece da ih dovode redovno u vrtić ali i da kod kuće rade na dječijem svestranom razvoju u svim domenima.

U školskoj 2021/2022 godini upisano je 64 djece romske i egipćanske djece u osnovnoj školi u Opštini Herceg Novi.

U srednjoj školi u 2021/2022 godini upisano je 14 učenika/ca RE populacije.

U prethodnom periodu Opština Herceg Novi uradila je sledeće edukacije:

- u okviru projekta *Zajedno djelujemo protiv nasilja u porodici i dječijih ugovorenih brakova* NVO Centar za romske inicijative u JU Dječiji dom *Mladost* u Bijeloj, 8 i 9. novembra organizovala je obuku stručnih radnika/ca, stručnih saradnika/ca multidisciplinarnih timova za prevenciju i suzbijanje dječijih ugovorenih brakova.
- emisija posvećena položaju RE populacije se više od deceniju emituje na Radiju Herceg Novi.

12.4. Opština Rožaje

Rožaje je Opština koja broji oko 22.965 stanovnika/ca različite nacionalnosti. Većinu stanovništva čine Bošnjaci/kinje sa oko 82,08%, zatim slijede Albanci/ke sa 5,04%, dok veoma mali broj stanovnika/ca se izjašnjava kao Muslimani/ke, Crnogorci/ke, Srbi/kinje. Na teritoriji opštine Rožaje albanski jezik je u službenoj upotrebi, i u svim institucijama kako u lokalnim tako i u državnim, može se predati zahtjev ili prijavu na albanskom jeziku, gdje će im isti biti odgovoren na albanskom. U MUP je bilo nekoliko zahtjeva za izdavanje ličnih dokumenata na albanskom jeziku. U Lokalnoj samoupravi je zapošljeno nekoliko službenika/ca albanske nacionalnosti. U Opštini Rožaje nastava na albanskom jeziku se sprovodi u jednoj školi i to OŠ *Daciće*, nastavu pohađa oko 30 učenika/ca u svih 9 razreda. U okviru škole nekada je postojala predškolska ustanova, koja je usled požara izgorela. Radio Rožaje emituje: vijesti na albanskom jeziku u terminima u 08:00h i 20:00h, a u terminu od 16:30 do 17:30h emituje se albanska muzika. Televizija Rožaje emituje: jednodnevne vijesti u terminu u 20:00h, povremena gostovanja i prilozi uglednih građana/ki albanske nacionalnosti, kulturni prilozi na albanskom jeziku.

12.5. Opština Plav

Na osnovu popisa stanovništva iz 2011. godine u Opštini Plav manjinske narode čine Albanci, Srbi i Crnogorci, koji imaju sva prava garantovana Ustavom Crne Gore i njenim zakonima i koji

ih ostvaruju shodno prethodno navedenim propisima države Crne Gore. Pripadnici/e manjinskih naroda imaju pravo na obraćanje na svom maternjem jeziku organima lokalne samouprave preko raznih podnesaka. U Opštini Plav, za pripadnike/e albanske nacionalne pripadnosti nastava se održava za svih 9 razreda u JU OŠ „Hajro Šahmanović“. U JUSMŠ *Bećo Bašić* postoji jedno odjeljenje na albanskom jeziku koje se proteže kroz sve 4 godine školovanja. Svi manjinski narodi u Opštini Plav su zastupljeni u svim sferama društvenog života, njihovi predstavnici/e su zastupljeni u lokalnom parlamentu i organima lokalne samouprave posjeduju osnovane NVO koje se zalažu za pitanja od bitnog značaja za sve nacionalne zajednice, imaju svoja udruženja, kulturna društva, održavaju manifestacije koje pospešuju očuvanju kulture, tradicije i jezika manjinskih naroda i dr. Što se tiče saradnje sa NVO koje su osnovane sa ciljem unapređenja položaja pripadnika/ca svih manjinskih nacionalnih zajednica, to je na zadovoljavajućem nivou. Nadalje, zbog pandemije COVID – 19 nije bilo mogućnosti da se realizuju aktivnosti koje su planirane odgovarajućim lokalnim akcionim planom. Što se tiče učešća manjinskih naroda u postupcima nije bio raspisan konkurs za finansiranje projekata NVO-a u 2021 godini iz razloga što se na 3 javna poziva nije niko od nezavisnih procjenjivača/ica prijavio kako bi procjenili predložene projekte.

12.6. Opština Pljevlja

Donošen je Strateški plana Opštine Pljevlja, za period 2021-2025. godina, koji obuhvata i očuvanje historijskog, vjerskog i kulturnog nasleđa. Nadalje, Skupština Opštine Pljevlja usvojila Lokalni plan socijalne i dječije zaštite za period 2021-2025.

Tokom 2021. godine, Opština Pljevlja osnovala je JU Centar za kulturu, što zajedno sa ostalim institucijama kulture predstavlja snažan temelj očuvanja kulturnog nasleđa, dodatnoj kulturnoj nadogradnji i njegovanju kulturne baštine materijalne i nematerijalne. Realizacijom različitih programa i projekata u JU Centar za kulturu je doprineo afirmaciji, očuvanju, razvoju i izražavanju kulture manjina. JU Centar za kulturu tokom 2021 potpisao ugovor o saradnji sa Centrom za očuvanje i razvoj kulture manjinskih naroda (CEKUM).

JU Zavičajni muzej tokom 2021. godine otvorio je trajnu arheološku postavku *Putevima Homo sapiensa*. Na taj način stekli su se uslovi da u narednim godinama Zavičajni muzej ostvaruje potpunu aktivnost u pogledu prezentovanja kulturnog identiteta, pljevaljskog kraja, koji je jedinstven na širem području.

Opština Pljevlja je finansirala i kulturni amaterizam u iznosu od 10.000 eura, kao i aktivnosti koja se tiču ljudskih i manjinskih prava u iznosu od 1.500 eura. Za transvere vjerskim institucijama u Budžetu Sekretarijata za društvene djelatnosti opredjeljena su sredstva u iznosu 2.000 eura.

Po zahtjevu Islamske zajednice u Pljevljima odobrena su sredstva tokom 2021. godine u iznosu od 1.000 eura za izgradnju metalne ograde oko mezarja. Takođe po zahtjevu Manastira *Sveta Trojica* odobrena su sredstva u iznosu 1.000 eura za zamjenu limenog pokrivača na kotlarnici i ostavi. U Budžetu Direkcije za razvoj i investicije Opštine Pljevlja za transvere vjerskim institucijama tokom 2021. godine opredjeljeno je 20.000 eura. Po zahtjevu Islamske zajednice u Pljevljima odobrena su sredstva u iznosu od 8.000 eura za saniranje minareta *Hadži Alijne* džamije. Iz tekuće budžetske rezerve Eparhiji Mileševskoj za vjerski objekat u Pljevljima odobrena su sredstva u iznosu od 500 eura. Za Manastir Dubočica odobrena su sredstva u

iznosu od 183,85 eura.

Na osnovu odluke o socijalnim davanjima u Sekretarijatu za društvene djelatnosti jedanaest porodica pripadnika/ca romske i egipćanske zajednice je ostvarilo pravo na jednokratnu novčanu pomoć. Tri porodice su ostvarile naknadu za novorođenče.

Na osnovu Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti kod Centra za socijalni rad za Opštine Pljevlja i Žabljak 12 porodica pripadnika/ca romske i egipćanske zajednice ostvarilo je pravo na materijalno obezbjeđenje. Pravo na dječiji dodatak kao korisnici/e materijalnog obezbjeđenja ostvarilo je 30 djece. Pravo na jednokratnu novčanu pomoć-vaučer za trgovinu u marketima ostvarilo je 12 porodica. Pravo na jednokratnu novčanu pomoć ostvarilo je 13 lica pripadnika/ca romske i egipćanske zajednice. Šesnaestoro djece pohađa Osnovnu školu *Boško Buha* uz obezbijeđen prevoz i udžbenike. Jedan učenik pohađa integrisano odeljenje.

12.7. Opština Petnjica

Većinsko stanovništvo u opštini Petnjica čine pripadnici/e manjinskih naroda u Crnoj Gori, uglavnom Bošnjaci/kinje, Muslimani/ke, Crnogorci/ke, Srbi/kinje i Romi/kinje.

Lokalna uprava Opštine Petnjica ima dobru saradnju sa vaspitno-obrazovnim ustanovama, nevladinim organizacijama, vjerskim zajednicama, zdravstvenim, kulturnim i drugim institucijama, kako u ostalim oblastima, tako i u pitanjima razvoja i zaštite prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica. U redovan obrazovni proces u školama uključena su djeca pripadnika/ca svih naroda sa ovog područja. Opština svake godine nabavlja školski pribor za učenike/ce osnovnih škola, nagrađuje najbolje učenike/ce i studente/kinje, promoviše i podržava talentovanu djecu u svim oblastima, učestvuje u troškovima prevoza učenika/ca.

Kada je u pitanju obrazovanje romske populacije važno je napomenuti da sva djeca pohađaju predškolsko obrazovanje i osnovnu školu. U 2021. godini su osnovnu školu pohađala 2 učenika/ce RE populacije. Trenutno u srednjoj školi ima samo jedan učenik romske populacije.

Opštinskim konkursom za raspodjelu sredstava NVO u 2021. godini podržani su, između ostalih i projekti koji se tiču kulture i kulturne baštine, dječije i socijalne zaštite i drugih oblika zaštite ranjivih grupa. Podržana su sljedeća udruženja:

- NVU *KUD BIHOR*, projekat *Učešće KUD–a Bihor na VII internacionalnom festivalu izvornog stvaralaštva Petnjica 2021*,
- NVU *Vrijedne ruke Bihora*, projekat *Srcem za srećniju budućnost*,
- NVU *Art centar*, projekat *Bihorska sehara*,
- NVU *Centar za seoski razvoj* sa projektom *Suvenir kao dar iz Bihora*,
- NVU *Pozorišno društvo Divan*, projekat *Pozorišna predstava Doktor uspio – pacijent umro*,
- NVU *Lica sa invaliditetom*, projekat *Inkluzija LSI u oblasti sporta*,
- NVU *Udruženje boraca NOR-a i antifašista Petnjica*, projekat *Uredjenje staza i zemunica Kaludra*.

U 2021. godini, u polju kulture u okviru Centra za kulturu Petnjica održani su *III Petnjički književni susreti* koji su bili posvećeni: akademiku Aliji Džogoviću, nadalje promociji djela *IME JE ZNAK* i *Riječ pjesnika – vrhovi Bihora*.

Trećeg dana Kurbanškog Bajrama održano je *Bajramsko veče* koje smo organizovali u saradnji sa Medzlisom islamske zajednice Petnjica.

15. avgusta 2021. godine su održana dva programa:

- u organizaciji JU Centra za kulturu Petnjica za promociju zbirke pjesama *Lirski zinet*,
- u organizaciji NVU Centar za kulturu Bihor održano je proglašenje pobjednika festivala *Zavičajne staze*.

Kroz *Bihorsko kulturno ljeto* promovisani su umjetnici/e i kulturni stvaraoci, pripadnici/e raznih naroda i nacionalnih zajednica sa ovih prostora, iz regiona i dijaspore.

Na području opštine Petnjica egzistiraju islamska i pravoslavna vjerska zajednica, koje imaju jednak tretman kad je pomoć lokalne uprave u pitanju. Opština Petnjica je u 2021. godini uložila znatan iznos finansijskih sredstava za izgradnju, rekonstrukciju ili uređivanje prostora vjerskih objekata u datoj opštini, kako bi time obezbijedili uslove za održavanje vjerskih obreda, u dvije velike mjesne zajednice je pomagala da se gasulhane stave u funkciju.

Za dvije porodice pripadnika romske populacije obezbijeđen je smještaj u iznajmljenom objektu, za koje troškove kirije plaća Opština. U planu je izgradnja stambenih jedinica za ove porodice, koje imaju ukupno 13 članova, za koju je Opština obezbijedila lokaciju. Opština ovim porodicama redovno pomaže i pri obezbjedjivanju drva za ogrijev, kao i pakete hrane.

12.8. Opština Kotor

U opštini Kotor kao manjinski narodi i druge manjinske nacionalne zajednice izdvajaju se pripadnici RE populacije, hrvatska i italijanska nacionalna manjina.

12.8.1. Romi/kinje I Egipćani/ke

Svjetski dan Roma, 8. april 2021.godine, opština Kotor je obilježila tako što je organizovala za djecu romske populacije obilazak institucija kulture i priredila im zabavno-rekreativni program.

U cilju unaprjeđenja uslova života Roma/kinja i Egipćana/ki u Kotoru, uspostavljena je kontinuirana saradnja sa NVO *Reakcija*, koja se bavi pitanjima i poboljšanjem položaja RE zajednice.

U saradnji sa Centrom za socijalni rad i JU OŠ *Njegoš*, djeca romske nacionalnosti iz naselja Lovanja uključena su vaspitno obrazovni proces. Nadležni Sekretarijat je riješio pitanje prevoza do škole i nazad, angažovanjem vozila lokalnog taxi preduzeća (Red Taxi). Za novogodišnje praznike, za djecu iz RE populacije do 15 godina starosti obezbjeđeno i podjeljeno je 137 novogodišnjih paketića. U toku 2021. godine dvoje djece pripadnika/ca RE populacije smješteno je u jednu od stambenih jedinica. Pod nadzorom su radnika/ca Centra za socijalni rad, pronađen

im je posao i opremljen stan.

Odlukom Opštine pripadnici/e RE populacije, kada je riječ o stipendijama, prepoznati su kao kategorija koja ima prednost u ostvarivanju prava. Međutim, na Konkursu za dodjelu stipendija za studentsku 2021/22. godinu nije bilo prijavljenih studenata/kinja RE populacije, pa nije dodijeljena nijedna stipendija.

Kancelarija za prevenciju bolesti zavisnosti, RE populaciju i rodnu ravnopravnost je dana 24. 9. 2021. godine u saradnji sa Institutom za javno zdravlje Crne Gore, Unicefom i Crvenim krstom u okviru projekta *Unaprijeđenje zdravlja romske i egipćanske populacije kroz socijalnu inkluziju i zdravstvenu edukaciju* organizovala prvu radionicu iz ciklusa radionica namijenjenih ovoj populaciji.

Kancelarija za prevenciju bolesti zavisnosti, RE populaciju i rodnu ravnopravnost je dana 13. 10. 2021. godine organizovala radionicu na temu *Reproduktivno zdravlje*. Takođe, u sklopu ovog projekta održano je i predavanje koje se odnosilo na značaj prevencije, blagovremenog otkrivanja i reagovanja, kada su u pitanju bolesti koje kao posljedicu mogu stvoriti neko maligno oboljenje. Organizatori su za učesnike/ce pripremili poklon pakete sa sredstvima za ličnu i porodičnu higijenu. Nadalje, predmetna Kancelarija 28. 10. i 11.11. 2021. godine organizovala još dvije radionice namijenjene osjetljivim grupama i pripadnicima/ama RE populacije.

U registru korisnika/ca prava na jednokratnu novčanu pomoć za prošlu godinu nalazi se 20 lica koji su pripadnici/e RE populacije.

Na osnovu Odluke Opština Kotor na godišnjem nivou za prevoz đaka izdvaja 7.000,00 eura. Ovu uslugu koristi 15 romske djece. Takođe, Opština Kotor za potrebe prevoza pitke vode na teritoriji Lovanje prošle godine su izdvojena sredstva u iznosu od 6.000,00 eura.

12.8.2. Hrvatska nacionalna manjina

Opština Kotor, kao multietnička, multilingvistička, multinacionalna sredina, finansijskom podrškom učestvuje u promovisanju hrvatskog jezika na teritoriji opštine Kotor. Lokalni javni emiter Radio Kotor prenosi sve informacije o djelovanju Hrvatskog građanskog društva i predstavlja sadržaj časopisa *Hrvatski glasnik* koji izlazi jednom mjesečno. Takođe, od 1.1.2018. godine emituje emisiju "Multikultura".

Opština Kotor je pružala finansijsku podršku i Hrvatskom građanskom društvu Crne Gore za:

- hrvatsku terensku nastavu - gdje učenici/e koji pohađaju nastavu hrvatskog jezika i kulture obilaze hrvatske gradove i pri tom se upoznaju sa detaljima iz hrvatske istorije, običajima, kulturom i tradicijom Hrvatske, i izučavaju hrvatsku književnost (Opština pruža finansijsku podršku za prevoz učenika/ca),
- održavanje tradicionalnog *Tripundanskog bala* na kojem prisustvuju i visoki zvaničnici/e iz državnog i kulturnog života Crne Gore,
- odlazak dječijeg mandolinskog orkestra Hrvatskog građanskog društva Crne Gore *Tripo Tomas* sa folklornim ansablom *Nikola Đurković* na 25. susret Hrvatskih folklornih ansabala u Čakovcu,

- Lokalni javni emiter Radio Kotor je u svojim redovnim dnevnim informativnim emisijama (Vijesti i Katorska hronika) i tematskim emisijama (Multikultura – emisija posvećena nacionalnim manjinama, i Katareo – emisija posvećena dešavanjima u oblasti kulture), putem frekvencija 95,3 i 99,0 MHz, ali i posredstvom portala radiokotor.info, ispratio sve aktuelne događaje koji se odnose na kulturu, tradiciju i istoriju življenja hrvatske nacionalne manjine na području Boke Katorske i Opštine Kotor. Posredstvom sajta www.radiokotor.info predstavljeni su i promovisu se kulturno-istorijska posebnost i etnički identitet Hrvata/ica, kao najbrojnije manjine na području Kotora.

Radio Kotor je tokom 2021. godine informisao javnost o značajnim i aktuelnim temama važnim za život hrvatske zajednice u Crnoj Gori: političkim (objave saopštenja političkih partija HGI (Hrvatska građanska inicijativa) i (HRS) Hrvatska reformska stranka, kao i o privrednim, društvenim, kulturnim, istorijskim temama. Kroz Sekretarijat za kulturu, sport i društvene djelatnosti finansijski je pomognut Odbor islamske zajednice za Boku Katorsku u iznosu od 3.000,00 eura, zatim JU Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore za participaciju prevoza u iznosu od 139,10 eura i ogranak Matice Hrvatske u Boki Katorskoj u iznosu 300,00 eura knjiga *Olujni kompas*.

12.9. Opština Tivat

U cilju afirmacije i unapređenja prava Roma/kinja i Egipćana/ki, Opština Tivat usvojila je *Lokalni plan za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana za period 2017-2021 u opštini Tivat* u okviru kojeg se na godišnjem nivou sprovode brojne aktivnosti koje doprinose efikasnijoj socijalnoj inkluziji ove zajednice i to:

- Obezbjedivanje besplatnog školskog prevoza za svu djecu iz RE populacije;
- Obezbjedivanje besplatnog školskog pribora za svu djecu iz RE populacije koja su upisanu u tekuću školsku godinu (osnovna škola);
- Obezbjedivanje besplatnih školskih torbi za svu djecu iz RE populacije koja su upisanu u prvi razred tekuće školske godine (osnovna škola);
- Obezbjedivanje jednokratne novčane pomoći za nabavku školskog pribora i opreme za praktičnu nastavu za djecu iz RE populacije koja su upisanu u tekuću školsku godinu (srednja škola);
- Obezbjedivanje stipendija studentima/kinjama iz RE populacije u skladu sa opštinskom *Odlukom o stipendiranju studenata*;
- Dodjeljivanje materijala za pomoć pri učenju i vaučera za kupovinu pribora pripadnicima/ama RE populacije koji su upisali fakultet;
- Finansijska podrška RE asistentima/kinjama i medijatorima/kama u nastavi za odlazak na seminare i konferencije koji se tiču poboljšanja kvaliteta obrazovanja i drugih aspekata života RE populacije;
- Finansijska podrška RE asistentima/kinjama i medijatorima/kama za doškolovanje;
- Finansijska podrška učenicima/ama iz RE populacije za odlazak na eskurziju;
- Dodijela novogodišnjih paketića svoj djeci do 15 godina iz RE populacije;
- Organizovanje obuka za izradu CV/ radne biografije za pripadnike/ce RE populacije;
- Angažovanje Služba zaštite radi distribucije vode koju Opština dva puta nedeljno obezbeđuje za porodice iz RE populacije koje stanuju u neformalnom naselju Lovanja;

- Dodijela jednokratnih novčanih pomoći za sve porodice koje se nađu u stanju socijalne potrebe.

Krajem 2021. godine donesena je *Odluka o pristupanju izradi nacrtu Lokalnog akcionog plana za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u opštini Tivat za period 2022-2026 godine*, koji će predstavljati lokalnu platformu politike prema svim pitanjima od značaja za romsku i egipćansku zajednicu.

Opština Tivat obezbjeđuje prostor za rad NVO *Hrvatska krovna zajednica – Dux Croatorum* kojoj je u saglasnosti sa Odlukom skupštine opštine Tivat dodijeljen na korišćenje i upravljanje Dom kulture u naselju Donja Lastva, a godinama unazad sufinansirano je održavanje *Fešte od rogača* – manifestacije koju organizuje navedena nevladina organizacija.

Od strane Opštine Tivat finansijsku podršku za sprovođenje projekatnih aktivnosti vezanih za očuvanje identiteta Bošnjaka/inja i Muslimana/ki ostvarila je i NVO *Galaxy*, kao i NVO *Udruženje Egipćana Tivat* za projekte *Poruke rodne ravnopravnosti* i *Zajedno za rodnu ravnopravnost*.

Lokalni javni emiter Radio Tivat u okviru programa emituje emisije posvećene pripadnicima/ama RE populacije *Trag duše - Drom ko ilo* na mjesečnom nivou. Novinar ove ustanove, čiji je osnivač Opština Tivat, prisustvovao je jednodnevnom seminaru o senzibilnijem izještavanju o romskoj i egipćanskoj populaciji u borbi protiv anticiganizma.

U proteklom periodu Opština je na godišnjem nivou sufinansirala održavanje svečanog iftara - večere povodom obilježavanja ramazanskih praznika i Bajrama koji organizuje Islamska zajednica u Crnoj Gori - Medžlis islamske zajednice za Boku kotorsku i Budvu.

Finansijska pomoć je pružana i Kotorskoj biskupiji i to:

- za štampanje knjige koja se temelji na razgovorima sa stručnjacima/kinjama za kulturnu baštinu koje je autorka knjige pripremala za Radio Dux;
- za restauraciju crkvenih vrata i oltarne slike Sv. Petra u crkvi Sv. Petra u Bogdašićima.

Nadalje, novčana sredstva opredijeljena su i za organizaciju *Srpskog sabora* od strane Sokolskog društva Krtoli i istoimene Mjesne zajednice.

U sazivu skupštine opštine Tivat ima trideset dva odbornika/ce. Po nacionalnoj strukturi zastupljeni su predstavnici/e Hrvata, a u pojedinim političkim partijama na odborničkim listama se nalaze i pripadnici/e RE populacije.

Opština je u protekle četiri godine uključila predstavnike/ce organizacija civilnog društva romske i egipćanske populacije u članstva Radnih grupa lokalne samouprave koje su formirane sa ciljem izrade lokalnih programa i politika. Takođe, usvojena je *Odluke o osnivanju Savjeta za mlade u opštini Tivat*, kojom je predviđeno da sastav Savjeta čini i jedan predstavnik/ca romsko-egipćanske populacije.

12.10. Opština Tuzi

Tokom 2021. godine sva dokumentacija opštinskih organa štampana je na crnogorskom i albanskom jeziku. Zahtjevi građana/ki su rješavani na jeziku koji sami izaberu, a svi odgovori su prevedeni na oba jezika. Na sjednicama Skupštine opštine obezbjeđuje se prevodilac i svaki odbornik/ca bira na kom jeziku će govoriti i na kom jeziku će dobiti materijal sa sjednice.

Zaposleni/e u Opštini Tuzi su pripadnici/e triju konfesija i više nacionalnih pripadnosti. Uspostavljena je zvanična web stranica Opštine koja prenosi sve informacije na oba jezika, albanskom i crnogorskom (službenom).

Za podršku sportu, gdje participiraju svi zainteresovani bez obzira na nacionalnu ili vjersku pripadnost Opština je izdvojila poseban budžet za fudbalski i košarkaški klub, gde nijedan sportista/kinja ne plaća naknadu za bavljenje sportom. Turistička organizacija Tuzi izradila je informativne panoe i turističke karte na crnogorskom i albanskom jeziku.

Opština Tuzi je obilježila 7. mart, albanski praznik učitelja/ica, kao i 28 novembar, praznik albanske zastave. Takođe je izdvojen poseban fond za TV *Boin*, koja informiše na albanskom jeziku.

Nadalje, Opština Tuzi je intenzivirala dobre odnose sa Albanijom, Kosovom i Bosnom i Hercegovinom odnosno sa opština iz ovih država, gdje su više puta učestvovali na okruglim stolovima na temu manjinskih prava. Takođe, brojne manifestacije odžane su u saradnji sa KIC Malesija, na crnogorskom i albanskom jeziku, i sa gostima/čama iz Albanije, Kosova, Bosne i Hercegovine.

Svi putokazi unutar i na obodu Opštine Tuzi pisani su dvojezično (crnogorski i albanski). Javne rasprave se odvijaju na oba jezika. Web stranica ove opštine sve svoje informacije objavljuje na oba jezika.

Što se tiče predškolskog vaspitanja, postoje dvije ustanove *Đina Vrbica* u kojoj se nastava odvija na oba jezika i dječiji vrtić *Majka Tereza*, gdje se nastava odvija samo na albanskom jeziku.

U osnovnoj školi *Mahmut Lekić* nastava se odvija na oba jezika. Ostale tri osnovne škole: *29 Novembar*, *Gjergj Kastrioti – Skënderbeu* i *Bashkimi-Jedinstvo*, nastava se odvija samo na albanskom jeziku.

Mješovita gimnazija *25 Maji*, nastavu odvija na oba jezika. Takođe, *Medresa* nastavu odvija na albanskom i bosanskom jeziku.

Matična služba Opštine Tuzi u svim dokumentima i u proceduri sklapanja braka koristi dvojezičnost. Nadalje: Vodovod, Pijace, Komunalno i KIC Malesija, takodje u svim svojim dokumentima, vozilima, unifomama i info-tablama koriste dvojezičnost.

Opština Tuzi u sklopu kulturnih dešavanja je finansirala: konzervatorske mjere i arheološka istaživanja, međunarodni dan knjige, međunarodni dan muzeja, umjetničku koloniju za slikare,

promocije knjiga, sajam knjiga, književne večeri, sajam rukotvorina, promocije umjetnika/ca Malesije, otvoreni teatar, izložbu *Xhubljeta Entropia*, žensku albansku nošnju, izložbu skulptura sa nacionalnim i istorijskim elementima vajara iz Albanije, kao i predstavu Kulturno umjetničkih društava u saradnji sa KIC Malesijom. U ovim manifestacija promovisan je albanski jezik i kultura i bošnjački jezik.

Na osnovu rezultata Javnog konkursa za raspodjelu sredstava nevladinim organizacijama za 2021. godinu podršku su dobile: KUD *Rapša*, KUD *Dečić*, KUD *Ramadan Šarkić*, KUD *Liria*, KUD *Bora*, KUD *Koha* i KUD *Labeatet*, koje promovišu kulturu manjinskih naroda.

12.11. Opština Ulcinj

Manjinski narodi i manjinske zajednice u Opštini Ulcinj imaju pravo izražavanja, čuvanja, razvijanja i javnog ispoljavanja nacionalnog, etičkog, kulturnog, vjerskog i jezičkog identiteta. U cilju očuvanja i razvoja nacionalnog ili etničkog identiteta manjinama i njihovim pripadnicima/ama omogućava se osnivanje ustanova, udruženja, nevladinih organizacija u svim oblastima društvenog života. Pripadnici/e manjina u Opštini imaju pravo da se slobodno nacionalno opredijele, pravo na slobodu izbora ličnog i porodičnog imena, imena svoje djece i pravo upisivanja tih imena u matične registre i dokumenta na svom jeziku i pismu. Imena državnih organa, nazivi organa lokalne uprave, javnih službi, naselja, ulica, trgova, poslovnih i drugih subjekata upisuju se na oba jezika. Odobreno je uspostavljanje i održavanje kontakta saradnje sa gradjanima/kama, organima i udruženjima van Crne Gore sa kojima imaju zajedničko etničko porijeklo, kulturno-istorijsko nasljednje, kao i vjerska ubjedjenja.

U Opštini se sprovodi srazmjerna zastupljenost pripadnika/ca manjinskih naroda i etničkih grupa u organima lokalne uprave, javnim službama i ustanovama, čiji je osnivač Opština i organima lokalne samouprave, preko nadležnog organa za kadrovska pitanja i predstavnika manjina. Usvojen je *Lokalni akcioni plan za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana*. Obezbedjeno je učešće predstavnika/ca manjina na raznim skupovima i tribinama o pravima manjinama organizovanih od strane domaćih i stranih organa, institucija i nevladinih organizacija na teritoriji Opštine i države.

12.12. Opština Bar

Opština Bar kontinuirano promoviše ljudska i manjinska prava i slobode u skladu sa zakonima, propisima i preporukama nadležnih ministarstava i drugih državnih i međunarodnih institucija.

Službena upotreba jezika i unapređenje prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, u Opštini Bar se sprovodi konkretno kroz sljedeće oblasti:

Upravni postupak

Izdavanje javnih dokumenata i vođenje službene evidencije se vrši (dvojezično) i na albanskom jeziku.

- Prilikom izdavanja službenih isprava lično ime i prezime se upisuje na jeziku podnosioca zahtjeva;
- Za mjesne zajednice gdje veći broj stanovnika/ca čine manjine, izborni materijal se štampa i distribuira i na jeziku manjina (albanski);

- Imena organa koji vrše javna ovlašćenja, naziv jedinice lokalne samouprave, nazivi naseljenih mjesta, trgova i ulica, ustanova, poslovnih i drugih firmi i toponima ispisuju se i na jeziku i pismu manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

Sudski postupak

U vođenju sudskog postupka obavezno se koristi institut prevodioca/teljke kada se stranka u postupku izjašnjava da ne razumije službeni jezik.

Zdravstvo

U JZU Dom zdravlja i Opštoj bolnici *Blažo Orlandić* zapošljava se i medicinski kadar koji govori albanskim jezikom.

Obrazovanje

U JU OŠ *Đerđ Kastrioti Skenderbeu* u Ostrosu nastava se izvodi na albanskom jeziku. U školskoj 2021-2022. godini ukupno je upisano 71 učenika/ca. Nadalje, u JU OŠ *Bratsvo-Jedinstvo* u Đuravcima albanski jezik je zastupljen kao nematernji sa dva časa sedmično od prvog do devetog razreda. Takođe u JU OŠ *Blažo J.Orlandić* otvorena je RE kancelarija i angažovana je samostalna savjetnica iz oblasti obrazovanja koja pruža neposrednu asistenciju RE djeci, između ostalog u pogledu prevazilaženja jezičkih barijera. U svim osnovnim školama u Baru nastavu pohađa ukupno 78 učenika/ca iz RE zajednice.

U Ostrosu je organizovano predškolsko obrazovanje na albanskom jeziku kao posebno odjeljenje JPU *Vukosava Ivanović – Mašanović* pod nazivom *Lulet e jetes* koji ukupno ima upisano 12 djece.

Kultura

Narodna biblioteka *Ivo Vučković*, kao organizaciona jedinica Kulturnog centra Bar, ima područno odjeljenje u Ostrosu koja poseduje solidan fond knjiga na albanskom jeziku. Taj fond knjiga se konstantno povećava shodno finansijskim mogućnostima i preko raznih donacija.

Opština Bar i TO Bar kontinuirano podržavaju i finansijski učestvuju u organizovanju manifestacija i ostalih promotivnih aktivnosti koje afirmišu različitost i kulturni identitet manjina.

Informisanje

Radio Bar i Opština Bar imaju potpisan Ugovor o pružanju javnih usluga tj.ugovoreni programi u okviru kojih se emituje i emisija na albanskom jeziku, svakog radnog dana u trajanju od 45 minuta.